

HEJA, SVERIGE!

**Mitä Suomi voisi oppia Ruotsilta
politiikassa ja taloudessa (ja urheilussa)?**

**Juha Markkanen – Jan Vapaavuori – Stig Gustavson –
Markus Leikola – Marko Erola – Jukka Lassila –
Tarmo Valkonen – Panu Pokkinen – Risto Nieminen**

www.eva.fi

EVAn kotisivuilla raportteja, puheita ja
artikkeleita suomeksi ja englanniksi.
Raportit ovat ladattavissa EVAn kotisivuilta.

Kustantaja: Taloustieto Oy

Kansi: Antti Eklund

Painopaikka: Unigrafia Oy, Helsinki 2011

ISBN 978-951-628-532-3

ISBN 978-951-628-533-0 (PDF)

Esipuhe

Ruotsista kuuluu kummia.

Maan talous vetää, verot laskevat ilman että kukaan ulvoo hyvinvointivaltion alasajoa, terveystalvet toimivat, ruotsalaiset kehittivät toimivan eläkemallin suomalaisten vasta tuskailla, ja veropakolaiset palailevat kotiin. Ruotsin työllisyysaste on korkeampi kuin Suomessa ja julkisen talouden vaje pienempi. Monissa asioissa, kuten terveydenhuollossa, opetuksessa ja työeläkkeissä ruotsalaisilla on aitoa valinnanvaraa. Kriisinhallinnassa Ruotsin hallinnonalat ovat löytäneet yhteisen sävelen. Ruotsalaisten tavaroiden kauppa käy, ja niiden brändit ovat tunnettuja ja haluttuja kautta maailman.

Sanalla sanoen: Kilpailukykykilpailussa Ruotsi on nykäissyt tuntuvan etumatkan. Mitä ihmeen loitsuja pääministeri Fredrik Reinfeldt ja valtiovarainministeri Anders Borg ovat lukeneet?

Tämä kirjoituskokoelma syntyi uteliaisuudesta ja välttämättömyydestä. Halusimme tietää mitä Ruotsissa tapahtuu ja nostaa joukon asioita suomalaisen keskusteluun ruotsalaisten esimerkkien kautta.

Tähän raporttiin mukaan pyydetyt kirjoittajat ymmärsivät oitis idean ja tuottivat joukon kiistattomia faktoja ja mainioita, poleemisia näkökulmia. Tästä esitän heille parhaat kiitokset.

Lähes kaikissa kirjoituksissa toistuu yksi ja sama teema, ruotsalaisten erinomainen itsetunto ja myönteisyys, *livsglädje*. Hallitus tuskin perustaa elämänilokomiteaa tätä asiaa pohtimaan, ja taivas meitä sellaiselta komitealta varjalkoon, mutta kysymys jää ilmaan. Millä saamme palautettua uskon ja peli-ilon suomalaisen politiikkaan ja talouteen, nyt kun se löytyi jo jääkiekkoonkin?

Toivon, että nämä kirjoitukset synnyttävät lukijoissa tervettä närkästystä ja puhdasta naapurikateutta. *Framåt!*

Helsingissä 26. toukokuuta 2011

Matti Apunen
Johtaja
EVA

SISÄLLYS

ESIPUHE

TALouden PEppi PITKÄTOSSU	7
Ruotsin talous menestyy ja kasvaa rohkean ja avoimen talouspolitiikan ansiosta <i>Juha Markkanen</i>	
AMMATTILAISTEN HOMMAA	16
Ruotsissa politiikka on periaatteellisempaa, ammattimaisempaa ja ideologisempaa <i>Jan Vapaavuori</i>	
MAA, JOSSA YRITTÄMINEN KANNATTAA	28
Ruotsin kansankoti on myös kansankapitalismin koti <i>Stig Gustavson</i>	
KEPPI HYVÄ, PORKKANA PAREMPI	34
Ruotsin terveydenhuolto tarjoaa sähköistä palvelua ja hallittua valinnanvaraa <i>Markus Leikola</i>	
MERKILLÄ ON VÄLIÄ	47
Ruotsalaiset ovat huippubrändääjiä. Miten he sen tekevät ja voiko sitä imitoida? <i>Marko Erola</i>	
JARRUTTAMALLA JOHTOON	57
Eläkejärjestelmät antavat Ruotsille kilpailuedun, mutta se on tavoitettavissa <i>Jukka Lassila ja Tarmo Valkonen</i>	
RUOTSALAISTA ROHKEUTTA	63
Puolustuspolitiikassa ruotsalaiset keskustelevat aidosti ja uskaltavat tarttua rakenteisiin <i>Panu Pokkinen</i>	
EIHÄN OSUNUT SUOMALAIISIIN?	77
<i>Risto Nieminen</i>	

Talouden Peppi

Pitkätossu

Ruotsin talous menestyy ja kasvaa rohkean ja avoimen talouspolitiikan ansiosta

Juha Markkanen

- Miksi läheisin naapurimme Ruotsi elpyi parin vuoden takaisesta finanssikriisistä Suomea voimallisemmin ja Suomea laajapohjaisemmin?
- Miksi Ruotsin talouskasvu on keväällä 2011 jopa ”tiikeri-valtiotasoa eurooppalaisittain”?
- Miksi Ruotsin valtiontalous on kääntymässä jo kuluvana vuonna ylijäämäiseksi?
- Entä miksi ruotsalaisyritykset perinteisilläkin sektoreilla takovat parhaillaan huipputuloksia?

Taloudessa ei ole kyse onnesta, sen enempää kuin ruotsalaisten urheilujoukkueiden jatkuva menestyskään on tuurista kiinni. Ruotsi ei ole ”Hannu Hanhi”, joka menestyy sattumalta ja onnen kautta. Oikotietä menestykseen ei ole.

Taloudessa ja urheilussa kyse on yksinkertaisesti siitä, että Ruotsissa on tehty viime vuosina paljon oikeita päätöksiä. Ne ovat tehneet hyvät tulokset mahdolliseksi politiikassa ja yritysmaailmassa. Mutta mitä nämä ns. oikeat asiat ovat?

Palautetaan mieleen muutama perusasia.

Ruotsilla on suurvaltatausta. Se on osa läntistä kulttuuripiiriä. Läntinen naapurimme on asukasluvultaan lähes kaksi kertaa Suomen kokoinen (reilut 9 miljoonaa vs. reilut 5 miljoonaa).

Ruotsin pitkä itsenäinen historia on tuottanut ruotsalaisille vahvan itsetunnon

Ruotsin pitkä itsenäinen historia on tuottanut ruotsalaisille vahvan itsetunnon. Ruotsalaiset ovat käyneet kansainvälistä kauppaa ja olleet kanssakäymi-

sessä muiden kanssa jo satoja vuosia. Kansainvälisyys on itsestään selvä asia, jota ei Ruotsissa tarvitse kyseenalaistaa. Se on kaiken menestymisen peruslähtökohta.

Kanssakäymiseen ja kansainvälisyyteen kuuluu Ruotsissa keskeisesti normaali, länsimainen keskustelukulttuuri. Neuvottelujen ja keskustelujen kautta sitoutetaan kaikki osapuolet mukaan tavoitteisiin, ja kaikki tulevat tavoitteista tietoisiksi. Keskustelujen avulla asioihin liittyvät ongelmat ja haitat saadaan läpivalaistua jo projektin alussa, ja samalla strategiset tavoitteet käyvät kaikille kirkkaiksi. Keskusteluissa kaikki näkemykset ovat arvokkaita. Ruotsissa ei tunneta ns. tyhmiä kysymyksiä.

Läheisin naapurimme ei ole käynyt sotia pariinsataan vuoteen. Viimeisessä sodassaan, ns. ”Suomen sodassa” (1808-1809) Ruotsi menetti Suomen Venäjälle. Ruotsissa luotiin tällä pitkällä rauhan kaudella suotuisat olosuhteet maan kaikkinaiselle kehittämiselle. Ajattelumallina on jo pitkään tunnetusti ollut ns. kansankoti-ajattelu. Kansankodin laskeaan täyttävän sata vuotta parin vuoden kuluttua.

Ruotsissa vallitsee ns. ”lagom”-periaate (*lagom = kohtuullinen, sopiva*). On kuitenkin huomattava, että kohtuullisuusperiaatteesta huolimatta myös menestyminen sallitaan kansankodin asenneilmastossa.

Ei ole sattumaa, että esimerkiksi laatuautot Volvo ja Saab omaavat molemmat tämän lagom-imagon myös Suomessa. Erinomaista laatua ilman pröystäilevää imagoa.

Ulkomaalaistaustaiset yrittäjät

Kansankotiin liittyy olennaisena osana ajatus kaikille avoimesta, pohjoiseurooppalaisesta ”kansojen sulatusuunista”. Ruotsiin saa ja on saanut tulla asumaan, yrittämään ja työtä tekemään.

Ruotsiin onkin vaeltanut myös satoja tuhansia suomalaisia tekemään työtä ja tukemaan Ruotsin hyvinvointia. Nykyisin Ruotsissa lasketaan

asuvan jopa noin 700 000 suomalaistaustaista kansalaista, jos mukaan lasketaan kolme sukupolvea. Ruotsissa kaikki keskeiset poliittiset puolueet ovat rikkumattoman yksimielisiä siitä, että Ruotsin on jatkossakin oltava avoin talous.

Kaikille avoimen yhteiskunnan malli on taannut Ruotsiin jatkuvasti riittävän yhteiskunnan ja talouden dynamiikan, eikä vähimpänä myös riittävästi työvoimaa ruotsalaisyrityksille. Näiltä osin oppositiossa ovat vain ruotsidemokraatit, jotka saivat noin 6 %:n kannatuksen syksyn 2010 valtiopäivävaaleissa. Kuten Ruotsin integraatioministeri Erik Ullenhag on sanonut:

”Vain avoimet ja suvaitsevaiset valtiot tulevat olemaan voittajia tulevaisuuden kansainvälisessä kisassa”.

Ruotsi on edelleen muutto-voittoinen valtio. Pienenä detaljina todettakoon, että viranomaisten laskelmien mukaan ulkomaalaistaustaiset kansalaiset ovat perustaneet maahan peräti 80 000 yritystä. Ruotsissa lasketaan, että tällä hetkellä noin 14-15 % kansalaisista on ulkomaalaistaustaisia. Tämä tarkoittaa noin 1,3 miljoonaa ulkomaalaistaustaista eli seitsemäsosaa Ruotsin koko asukasluvusta.

Ruotsin integraatioministeri Erik Ullenhag: ”Vain avoimet ja suvaitsevaiset valtiot tulevat olemaan voittajia tulevaisuuden kansainvälisessä kisassa”.

Läheisin naapurimme on kolmen kruunun ja sinikeltaisen lipun niminen vanna kansakunta, jossa kaikille tuntuu olevan itsestäänselvyys, että kaikki lähtee talouselämän pärjäämisestä. Tähän valtiolaivaan on siis varaa ottaa sisään myös halukkaita kiinnostuneita.

Ruotsalaisten onkin tätä todellisuutta vasten aidosti vaikea ymmärtää Suomessa joidenkin tahojen esiintuomia suomalaishuolia liian suuresta maahanmuutosta tilanteesta, jossa Suomen maahanmuuton monet lukemat ovat ehkä vain kymmenesosa Ruotsin vastaavista.

Avoimen talouden ymmärtäminen ja DNA

Ruotsissa nähdään hyvin laajapohjaisesti, ettei viennistä riippuvainen ja Euroopan ääri laidalla sijaitseva pienehkö kansantalous voi menestyä,

ellei se ole avoin. Ruotsi onkin vankkumaton vapaakaupan kannattaja kansainvälisessä kanssakäymisessään, ja nykyinen ulkomaankauppaministeri tituleeraa itseään ”vapaakauppaministeriksi”.

Kuten todettu, tuntuu kuin jokaisen ruotsalaisen DNA:han olisi koodattu ymmärrys siitä, miten tärkeää on viennin ja talouselämän

Tuntuu kuin jokaisen ruotsalaisen DNA:han olisi koodattu ymmärrys siitä, miten tärkeää on viennin ja talouselämän menestyminen

menestyminen. Tämä ulottuu kansalaisista politiikkoihin ja politiikoista aina kuningashuoneeseen saakka.

”Kaikille avoimen Pohjolan sulatusuunin” ajatus näyttää siis olevan Ruotsin ja ruotsalaisen

talouselämän menestymisen taustalla. Tätä kautta on maahan aina saatu riittävästi työvoimaa hyvinvointia kehittämään.

Talouselämän menestyminen on puolestaan viennistä riippuvaisen Ruotsin valtiontalouden vahvuuden ja koko kansakunnan hyvinvoinnin taustalla. Hallituksen ja talouselämän hyvät suoritukset ovatkin nostaneet Ruotsin vuoden 2011 alussa ”talouden Peppi Pitkätossuksi”, kuten OECD:n Angel Gurria totesi Tukholmassa tammikuussa OECD-maaraportin julkistuksessa.

Porvariallianssi vapautti talouden energiaa

Talouselämässä ruotsalaisyritysten pitkät perinteet takaavat, että talouselämän ajattelussa pyritään ottamaan huomioon myös pitkän aikavälin strategiset tavoitteet. Joissakin asiantuntija-arvioissa tässä nähdään eroja suomalaisyrityksiin. Perspektiivi ei siis ole menneeseen tuijottamisessa ja vanhojen aikojen haikailussa, vaan tulevaisuudessa. Ja samalla menestymisen eteen ollaan valmiita tekemään töitä.

Hallitusvalta vaihtui Ruotsissa vuonna 2007, vuosikymmenten sosiaalidemokraattien hegemonian jälkeen. Valtiopäivävaaleissa hallitusvastuuseen astui Fredrik Reinfeldtin porvariallianssi. Päähallituspuolue oli maltillinen kokoomus (*moderata samlingspartiet*), jonka ohella mukana olivat kansanpuolue, keskusta ja kristillisdemokraatit. Tämä samainen allianssi sai kansalaisilta jatkomandaatin syyskuussa 2010 pidetyissä valtiopäivävaaleissa.

Reinfeldtin ykköshallitus pyrki vuosina 2006-2010 luomaan uudenlaista dynamiikkaa kansankotiin, jossa perinteisesti verotus oli ollut varsin korkea. Perinteisen jakopolitiikan tilalle Reinfeldt ja valtiovarainministeri Anders Borg toivat veronalennukset. Tavoitteena oli nostaa työn tekemisen kannattavuutta.

Näillä resepteillä Ruotsin hallitus ”vapautti uudenlaista energiaa”, ja Ruotsi nousi finanssikriisistä kasvuun voimallisemmin ja laajemmalla pohjalla kuin Suomi. Ruotsi mm. alensi tuloverotusta ja loi ns. A-kassan eli mahdollisuuden saada työttömyyskorvauksia kuulumatta mihinkään ammattiliittoon. Yleisesti ollaan sitä mieltä, että hallitusallianssin saama jatkomandaatti syksyn 2010 vaaleissa johtui nimenomaan hyvästä taloudenhoidosta.

Perinteisen jakopolitiikan tilalle Reinfeldt ja valtiovarainministeri Anders Borg toivat veronalennukset. Tavoitteena oli nostaa työn tekemisen kannattavuutta.

Erityistalousalue ja muita rohkeita ideoita

Ruotsin ongelmat ovat samanlaisia kuin Suomessa: työttömyys ja maan kahtia jakautuminen. Poliitikassa Reinfeldtin kakkohallituksen ministerit ovat ehtineet väläyttää ennakkoluulottomiakin ratkaisuehdotuksia.

Yksi näistä ideoista on varsin kiinnostava ajatus erityistalousalueista, joita voitaisiin perustaa syrjäseuduille. Tavoite olisi erityisillä verokannusteilla (= alempi yhtiö- ja kiinteistövero, alemmat sotu-maksut) houkutellessa uusia yrityksiä harvaan asutetuille alueille työllisyyden parantamiseksi. Asiaa tutkimaan asetettiin maaliskuussa selvitysmies.

Toisaalta Ruotsissa investointien houkuttelu, maan yleinen promootio ja turismi nähdään koko ajan ja laajasti hyvin tärkeinä. Nämä asiat on pyritty tuotteistamaan hyvin ja ajatuksella.

Ruotsissa investointien houkuttelu, maan yleinen promootio ja turismi nähdään koko ajan ja laajasti hyvin tärkeinä

Ruotsi hyötyykin matkailijavirroista merkittävästi enemmän kuin Suomi. Mutta on syytä huomata, että näihin asioihin on myös satsattu rahaa, toisin kuin Suomessa. Suomen valtiokonserni on valitettavasti

tehnyt viime vuosina toisensuuntaisia päätöksiä. Matkailun edistämiskeskuksen kansainväliset toiminnot on ajettu alas, ja satsaukset kansainvälisten investointien houkutteluun ovat jatkuvasti olemattomia.

Markkinointi ja tuotteistaminen kuuluvat Ruotsissa yritysten tavoitteelliseen toimintaan samoin kuin Suomessa innovaatiot. Ruotsista katsottuna Suomessa tunnutaan puhuvan aina vain innovaatioista ja innovaatioista, ja samalla mark-

Ruotsista katsottuna Suomessa tunnutaan puhuvan aina vain innovaatioista – markkinointi ja tuotteistaminen jäävät taka-alalle

kinointi ja tuotteistaminen jäävät taka-alalle. Suomalaisen osaamisketjun puutteet löytyvät usein juuri viimeksi mainituista.

Ruotsissa on vähemmän ”puhtaan innovaatiouškoisia” yrityksiä, jotka hakevat yhden tai kahden vuoden perspektiivillä pikavoittoa ulkomaankaupasta. Ja tietysti samalla vähemmän yrityksiä, jotka tulevat ulkomailta takaisin ns. maitojunalla ja verissä päin.

Mitä hallitus on nyt tekemässä?

Reinfeldtin syksyllä 2010 aloittanut kakkoshallitus pyrkii jatkamaan talouden uudistamista ja veronkevennyksiä.

Kuluvan vuoden syksyllä on tarkoitus keventää tuloverotusta edelleen. Samalla pyritään keventämään myös eläkeläisten verotusta. Ravin-

Reinfeldtin syksyllä 2010 aloittanut kakkoshallitus pyrkii jatkamaan talouden uudistamista ja veronkevennyksiä

tola- ja cateringpalveluiden arvonlisäveroa pyritään madaltamaan.

Kaiken tavoitteena on entisestään kannustaa ihmisiä työmarkkinoille. Tavoite on saada

työmarkkinoille jopa noin 300 000 työntekijää lisää vuoteen 2015 mennessä. Tavoitteena on lisätä liikkuvuutta työmarkkinoilla ja painaa työttömyys noin 5 %:n tasolle. Ruotsinkin ongelmana on korkea nuorisotyöttömyys.

Energiapolitiikassa Ruotsi ei hötkeyle Fukushima voimalaonnettomuuden jälkeen, kuten monet muut. Ruotsissa on kymmenen reaktio-

ria kolmella paikkakunnalla. Ruotsissa on edelleen voimassa vuoden 2010 kesällä tehty päätös, joka sallii vanhojen reaktoreiden uusimisen tietyin ehdoin. Ruotsin johtava markkinatutkimuslaitos SIFO teki Fukushima onnettomuuden jälkeen mielipidetiedustelun ruotsalaisten ydinvoimakannoista. Kyselyssä jopa 72 % ruotsalaisista ilmoitti, että heillä on joko suuri tai varsin suuri luottamus ydinvoimalla tuotettuun energiaan.

Rahapolitiikassa Ruotsin keskuspankki on pyrkinyt ehkäisemään talouden ylikuumentumista koronnostoilla. Niiden odotetaan saavan asteittain jatkoa loppuvuoden aikana. Hallitus palanee syyskaudella mahdollisesti pankkien lisöpääomituksiin, sillä valtiovarainministeri Borg on tuonut esille, että Ruotsissa on ylisuuri pankkisektori. Asuntovelallisia kannustetaan lyhentämään asuntolainojaan, sillä tämä ei Ruotsissa ole ollut asuntolainoissa tähän saakka lainkaan tavanomaista. Monet asuntovelalliset ovat lainan lyhentämisen sijaan maksaneet pelkästään korkoja.

Koulutusjärjestelmää uudistettiin jo Reinfeldtin ykköshallituksen aikana. Yksityisten perustamia ns. vapaakouluja on syntynyt paljon. Koulutussektorin uudistaminen edelleen on kuitenkin myös kakköshallituksen agendalla.

Ruotsissakin uskotaan, että koulutusjärjestelmän kehittämisessä on kyse koko maan kilpailukyvystä

Ruotsissakin uskotaan, että koulutusjärjestelmän kehittämisessä on kyse koko maan kilpailukyvystä. Keskustelu koulutuksesta käy jatkuvana ja laajana. Hallituksesta esitettyjen arvioiden mukaan Ruotsin lähivuosien uudistuksissa kyse olisi jopa koko maan historian uudistusintensiivisimmistä vuosista koulutuspolitiikassa. Hyvinvointia kansankodissa pyritään kehittämään myös vanhushuollossa ja sairaanhoidossa, joissa hallitus ajaa valinnanvapautta hoitopalveluihin.

Kiinnostavaa sinänsä, että myös pääoppositiopuolue sosialidemokraattien uusi, keväällä 2011 aloittanut johto on tuonut esiin vastaavia teemoja kuin hallitus. Opposition pääviesti on ollut ”ei suuria verojen korotuksia, työ tulee ensin”. Toisaalta sosialidemokraatit ovat luvanneet palata asiaan tarkem-

Myös Ruotsin opposition pääviesti on ollut ”ei suuria verojen korotuksia, työ tulee ensin”

min vasta syyskaudella. He ovat viitanneet kevään aikana yleisemmin, että koulutukseen, tutkimukseen, infrastruktuuriin ja asuntoihin tulee satsata varoja.

Summa summarum – mikä Ruotsi oikein on?

Läntinen naapurimme on meille läheisin. Se on maa, joka kannustaa jääkiekon MM-kisoissa Suomea, jos Ruotsi putoaa.

Ruotsi on maa, jossa virkamieskunnan ja talouselämän edustajat antavat kautta linjan hyvin myönteisen vaikutelman. Keskustelukumppanina saakin vaikutelman, että niin valtion kuin yritystenkin piirissä asioita valmistellaan ja suunnitellaan keskustelevasti ja laajasti, että päätökset punnitaan huolellisesti ja strategisesti ja että toiminta nähdään kokonaisvaltaisesti ja pitkäjänteisesti.

Politiikassa pääministerin ja pääministerin kanslian merkitys on aivan keskeinen. Toisaalta on syytä huomata, että Ruotsissa kaikki ministeriöt ovat valtioneuvoston alaisia osastoja. Tällä saattaa olla vaikutusta siihen, että osastojen yhteistoiminta voi olla helpompaa kuin Suomessa ministeriöiden välillä.

Jos Suomessa joskus vitsaillaan ruotsalaisesta keskustelukulttuurista, niin vitsailijalta saattaa unohtua se, että käytännössä kaikkialla muualla maailmassa ihmetellään suomalaista puhumattomuuden kulttuuria

Joka tapauksessa Ruotsissa hallituksen osastojen välillä käydään laajaa debattia, kuten täällä on tapana. Jos Suomessa joskus vitsaillaan ruotsalaisesta keskustelukulttuurista, niin vitsailijalta saattaa unohtua se, että käytännössä kaikkialla muualla maailmassa ihmetel-

lään suomalaista puhumattomuuden kulttuuria. Vanha suomalainen sanonta tulisikin kääntää ympäri, muotoon ”vaikeneminen hopeaa ja puhuminen kultaa”.

Ruotsia ja ruotsalaisyrityksiä erinomaisesti tunteva Sammon ja Nordean hallitusten puheenjohtaja Björn Wahlroos antoi marraskuussa 2010 haastattelun *Dagens industri* -lehdelle prinsessa Victorian vierailun yhteydessä. Wahlroos sanoi:

”Te ruotsalaiset olette alkaneet hoitaa asioitanne niin helkkarin paljon paremmin. Olette saaneet toisen hallituksen peräjälkeen, joka ymmärtää mitä pitää tehdä. Te olette tehneet käännöksen suhteessa verotukseen ja olette alkaneet tehdä oikeita asioita sosiaali- ja hyvinvointipolitiikassa. Emme enää voikaan laskea leikkiä teistä. Nyt me suomalaiset olemme niitä, joiden pitäisi ottaa esimerkkiä teistä.”

Olisiko tuossa jotain perää?

Juha Markkanen on ministeri Suomen Tukholman suurlähetystössä. Hänen mielestään mainioin ruotsalainen innovaatio on husmanskost eli kotiruoka, joka on brändätty tärkeäksi osaksi ruotsalaisten ravintoloiden ruokalistoja ympäri maailman. Hyvää laatua mutta vaatimattomasti – tai kääntäen: tavallista, josta saa tavallista paremman hinnan.

Tekstissä esitetyt arviot ovat kirjoittajan omia, henkilökohtaisia näkemyksiä.

Ammattilaisten hommaa

Ruotsissa politiikka on periaatteellisempaa, ammattimaisempaa ja ideologisempaa

Jan Vapaavuori

- Ruotsin keskustelukulttuuri on terveempää ja politiikassa vähemmän pintakuohua.
- Listavaalijärjestelmä tekee Ruotsin politiikasta ammattimaisempaa. Tähdennotot puuttuvat ja julkkistenkin on ensin meritoiduttava politiikassa.
- Blokkijako turvaa äänestäjän kuluttajansuojan. Kansalainen tietää, millaiselle hallitukselle äänensä antaa.
- Pääministerin asema on vahva, eikä Ruotsissa arvuutella kuka politiikkaa johtaa. Hallitus on yhtenäinen eikä kokoelma ministereitä.
- Suomessakin hallituksesta pitäisi tehdä enemmän konserni ja vähemmän solistijoukko.

Ruotsissa asioihin suhtaudutaan iloisesti, Suomessa vallitseva tunnetila on melankolia.

Ruotsi on saanut nauttia yhtäjaksoisesta rauhantilasta yli 200 vuotta. Suomessa sen sijaan sodat heijastuvat edelleen kaikkeen tekemiseemme. Ruotsilla ei ole ollut välittömiä uhkia sitten Suomen sodan (1808-09), paitsi jossain määrin toisen maailmansodan aikana.

Ruotsi on kuningaskunta, Suomi tasavalta. Ruotsissa on listavaali, Suomessa yksi maailman pisimmälle viedyistä henkilövaalijärjestelmistä. Ruotsissa on selkeä ideologinen blokkijako keskusta-oikeiston ja vasemmiston välillä. Suomessa kuka tahansa on valmis hallitukseen kenen

tahansa kanssa. Ruotsissa pääministeri johtaa hallitusta ja koko maata, Suomessa jokainen ministeri johtaa itseään.

”Hyvin menee, mutta menköön”

Vuonna 2009 Suomi ja Ruotsi muistelivat juhlallisesti ja moneen otteeseen kansakuntien 200 vuotta aiemmin tapahtunutta eroa vuonna 1809. Vuosijuhlissa ruotsalaiset nostivat maljaa meitä ahkerammin ja iloisemmin – siitä huolimatta, että heille kyse oli valtakunnan itäisen osan menettämisestä, meille taas virstanpylvästä kohti itsenäistä isänmaata. Jos roolit olisivat olleet toisinpäin, juhlat olisivat saattaneet jäädä pitämättä.

Yleispositiivisuus, huomaavaisuus, suvaitsevaisuus, välittäminen ja tasa-arvo ovat Ruotsissa korkeammassa kurssissa kuin meillä. Puhetyylikin on astetta huomaavaisempi, sivistyneempi. Elämänilo, *livsglädje*, leimaa Ruotsia ja ruotsalaisia.

Ruotsissa elämä ja kaikki siihen liittyvä, jopa politiikka, on lähtökohtaisesti iloinen asia.

Vieraillessani keväällä 2011

valtiovarainministeri Jyrki Ka-

taisen kanssa Tukholmassa, Ruotsin valtiovarainministeri Anders Borg ihmetteli meille ääneen millaisen kansallisen depression olemme saaneet luoduksi, huolimatta talouden suhteellisen hyvistä tunnusluvuista. Ruotsissa, jossa numerot eivät olennaisesti poikenneet Suomesta, tunnelma oli täysin päinvastainen.

”Hyvin menee, mutta menköön”, ajattelevat ruotsalaiset.

”Ei niin synkkää, etteikö synkemmäksi voisi mennä,” pohtivat suomalaiset.

Ruotsissa elämä ja kaikki siihen liittyvä, jopa politiikka, on lähtökohtaisesti iloinen asia

”Hyvin menee, mutta menköön”, ajattelevat ruotsalaiset. ”Ei niin synkkää, etteikö synkemmäksi voisi mennä,” pohtivat suomalaiset.

Kansanluonteen erot näkyvät monessa muussakin. Ruotsilla ei ole minkäänlaista alemmuuskompleksia, pikemminkin päinvastoin. Ruotsi kiertää maailmalla opettamassa muita kansoja, suomalaiset pyytävät edelleen anteeksi omaa olemassaoloaan, vaikka EU-jäsenyytemme ja

taloudellinen menestyksemme ovatkin vahvistaneet kansallista itsetuntoamme.

Ruotsalaiset suhtautuvat suomalaisiin sympaattisemmin kuin me heihin – siitä huolimatta, että suomalaisvankien määrä ruotsalaisvankiloissa ylittää menneen tulleen ruotsalaisvankien määrän Suomessa.

Vinoillessamme vierastamastamme ruotsalaisesta diskuteerauskulttuurista unohdamme helposti, että sekin on myönteinen prosessi. Itse asiassa pohdiskelu ja fundeeraus ovat suosiossa molemmissa maissa. Ruotsissa sillä tarkoitetaan kaikkien mukaan ottamista, Suomessa yleistä arvuuttelua siitä, mitähän viisasta Koivisto tai Niinistö kryptisellä puheenvuorollaan tällä kertaa oikein tarkoitti. Samalla kun Ruotsissa ollaan hyviä sitouttamaan joukkoja yhteisiin päämääriin, ruotsalaiset ihailevat mutkattomampaa suomalaista päätöksentekokykyä ja vastuunkannon mentaliteettia.

Historiaa ja vaurautta

Kun Suomi on sinnikkäällä puurtamisella noussut kansakunnaksi kansakuntien joukkoon, Ruotsi on ollut siellä jo ammoisista ajoista alkaen. Ruotsissa on syöty katetuissa pöydissä haarukalla ja veitsellä, kun meillä vielä isommalla joukolla tavattiin aakkosia.

Historia, perinne ja traditiot näkyvät.

Suurvaltahistoriasta huolimatta – tai ehkä juuri sen takia – ulko- ja sisäpolitiikka eivät Ruotsissa ole samalla tavalla kietoutuneet toisiinsa

Ruotsissa ulkopoliittikkaa ei ole käytetty, eikä käytetä lyömäaseena sisäpolitiikassa. Ulkopoliittinen keskustelukulttuuri on olennaisesti meitä luontevampaa, arkipäiväisempää, terveempää.

kuin Suomessa. Ruotsissa ulkopoliittikkaa ei ole käytetty, eikä käytetä lyömäaseena sisäpolitiikassa. Ruotsissa ulkopoliittinen keskustelukulttuuri on olennaisesti meitä luontevampaa, arkipäiväisempää, terveempää. Tämä ei ole estänyt sitä, että olemme

keskeisissä ulko- ja turvallisuuspoliittisissa valintatilanteissa päätyneet hyvinkin samankaltaisiin ratkaisuihin.

Toki Ruotsissa ulkopoliitikassa ei ole kyse fundamentaalisista kansakunnan kohtalonkysymyksistä samalla tavalla kuin meillä. Toisaalta poliittinen korrektius on länsinaapurissa meitä suurempi hyve muutoinkin.

Suomessa idänkaupan ja siihen liittyvien devalvaatioiden pitkä historia on jättänyt jälkensä poliitikkojen ja elinkeinoelämän keskinäiseen suhteeseen. Poliittisen ja taloudellisen eliittimme kanssakäyminen on Ruotsia vahvempaa sekä intensiteetiltään että luontevuudeltaan, mutta myös epäterveiden piirteidensä osalta.

Ruotsista puuttuvat tupot ja korpilammet. Riippumattomuus etujärjestöistä on suurempaa kuin meillä, poikkeuksena sosialidemokraattien ja LO:n symbioottinen suhde.

Kunniakas kansallinen historia yhdistää sekä Suomea että Ruotsia. Ruotsille ja ruotsalaisille itsenäisyys on kuitenkin itsestäänselvyys, Suomessa itsenäisyyden turvanneet sotasankaruudet korostuvat useamman kerran vuodessa. Maanpuolustustahto on meillä olennaisesti naapurua vahvempi.

Rauhaisasta historiasta sekä jo vuosisatoja kestäneestä menestyksestä Ruotsissa muistuttaa yleinen vauraus. Talouden kilpailukykykymittareilla olemme viimeiset 20 vuotta pärjänneet Ruotsille, mutta yhteiskunnan kumuloituneessa hyvinvoinnissa jäämme merkittävästi jälkeen.

Talouden kilpailukykykymittareilla olemme viimeiset 20 vuotta pärjänneet Ruotsille, mutta yhteiskunnan kumuloituneessa hyvinvoinnissa jäämme merkittävästi jälkeen

Kun kasautunut hyvinvointi yhdistyy Ruotsissa Suomea järjestelmällisempään ja pitkäaikaisempaan sosiaalisen tukiverkon rakentamiseen, astetta avarakatseisempaan yhteisöllisyyteen ja positiivisempaan mielenlaatuun, seurauksena on pienempi ”unohdettu kansa”.

Asialla on monenlaisia ja moniulotteisia poliittisia piilovaikutuksia. Oman populistisen jytöksensä ovat toki ruotsalaisetkin kokeneet. Sen voimakkuus jäi kuitenkin dramaattisesti meitä laimeammaksi. Ilmiöön myös suhtauduttiin aivan eri tavalla, suurella tunteella ja vielä suuremalla periaatteellisuudella.

Periaatteellisuus yhdistää

Kun Suomessa ollaan korostetun pragmaattisia, Ruotsissa periaatteellisuus on vahvassa huudossa

Kun Suomessa ollaan korostetun pragmaattisia, Ruotsissa periaatteellisuus on vahvassa huudossa. Konsensus kansankodin vertaansa vailla olevasta

hienoudesta on laajaa. Hyvinvointivaltion käsite on Ruotsissa laajempi kuin Suomessa.

Ruotsin syksyn 2010 vaaleissa vaa'ankielen asemaan nousi populistinen Ruotsidemokraatit. Runsas puoli vuotta myöhemmin Perussuomalaiset ravisutti Suomen poliittista järjestelmää monin verroin rajummin

Suomessa vaalitulokset järkytti monia, ei kuitenkaan läheskään samalla tavalla kuin Ruotsissa. Kansankodissa moni uskoi, ettei Ruotsiin voisi iskeä se, mikä oli jo arkipäivää muualla.

Ruotsi on pitkään ollut varsin maahanmuuttopositiivinen. Maa on huomattavasti monikulttuurisempi, kansainvälisempi ja suvaitsevampi kuin vaikkapa Suomi. Monille ruotsalaisille tämä on ollut itsestäänselvyys ja jopa ylpeyden aihe. Siksi myös järkytys oli tavallista kovempi, kun Ruotsidemokraatit kaikesta huolimatta nousi parlamenttiin. Ja siis vain noin neljänneksen kannatuksella Soinin perussuomalaisiin verrattuna!

Ruotsin vaalitaistelun aikana molemmat kilpailevat pääallianssit irtisanoutuivat jyrkästi Ruotsidemokraateista. Molemmat kieltäytyivät kategorisesti yhteistyöstä heidän kanssaan. Osa puoluejohtajista vetosi kerta toisensa jälkeen näkyvästi populistiteja vastaan. Vaaliyönä yksi puoluejohtajista kieltäytyi suorassa televisio-ohjelmassa jopa menemästä samaan tilaan Ruotsidemokraattien puoluejohtajan kanssa.

Myös media käyttäytyi samoin. Ruotsidemokraatit suljettiin monista vaaliväittelyistä. Heidän mainoksiaan kieltäydettiin julkaisemasta. Vaalipäivänä maan molemmat iltapäivälehdet käyttivät koko etusivunsa

Ruotsissa yksikään muu puolue eikä yksikään merkittävä media flirttaillut populistiliikkeen kanssa

vastustaakseen liikettä. Ja vielä vaalien jälkeenkin kansa riensi toreille osoittamaan mieltään koko liikettä vastaan.

Ruotsissa yksikään muu puolue eikä yksikään merkittävä media flirttailut populistiliikkeen kanssa. Ei lainkaan. Ero Suomeen on dramaattinen, vaikka populistipuolueita ei voikaan suoraan verrata toisiinsa.

Viehättäviä prinsessoja ja yrmeitä presidenttejä

Kuningaskunta on kuningaskunta ja tasavalta on tasavalta. Tämä näkyy monessa ja monella tavalla.

Ruotsi on vakiintunut parlamentaarinen demokratia, jossa valtionpäämiehen rooli on puhtaasti edustuksellinen. Käytännössä virkaa hoitaa koko kuningasperhe, jonka tehtävänä on ennemminkin aurinkoisen ilmeen tuominen sateiseen syyspäivään kuin sotkeentuminen kansakunnan asioiden hoitamiseen. Kuninkaallinen loisto on myös eräänlainen ilmentymä valtakunnan kunniakkaasta historiasta, muistutus maan suuruudenajoista. Kuningashuoneen kannatus on kuitenkin laskussa ja monet sen koskemattomuuteen liittyvät tabut murtumassa.

Suomessa valtionpäämies on edelleen eräänlainen kansan edustaja vahittimassa ja panemassa järjestykseen muita kansan valitsemia. Hän on kansakunnan isä tai äiti, johon voi luottaa, kun mihinkään muuhun ei enää voi. Presidentin tehtävä ei ole välittää positiivisia tunnetiloja, vaan luvata verta, hikeä ja kyyneliä. Meillä valtionpäämies muistuttaa osaltaan urheasta historiastamme, mutta ennemmin maamme pienuudesta kuin sen suuruudesta.

Presidentti Kekkonen ja kruununprinsessa Victoria ovat tunnettuja hahmoja lahden molemmin puolin. Victoriaan suhtaudutaan kutakuinkin samalla tavalla lahden molemmilla puolilla. Kekkonen on ”Kekkonen” vain Suomessa.

Ruotsalaisuuteen kuuluvat komeat prinssit ja viehättävät prinsessat, suomalaisuuteen yrmeät presidentit.

Ruotsalaisuuteen kuuluvat komeat prinssit ja viehättävät prinsessat, suomalaisuuteen yrmeät presidentit

Meillä presidentti on takuumies paha maailmaa vastaan, Ruotsissa kuningas on hyvän maailman lähettiläs.

Listavaalijärjestelmä lisää ammattimaisuutta

Ruotsissa eduskuntaan ei valita alusvaatemalleja, juontajia tai urheilu-sankareita – tai toki voidaan valita, mutta vain ja vasta, jos nämä ovat meritoituneet myös poliittisen järjestelmän sisäisillä taistelukentillä. Listavaalijärjestelmään on sisäänrakennettuna se, että niin yleisjulkikset, äänikuninkaat ja -kuningattaret kuin poliittiset tähdenlennotkin

Listavaalijärjestelmään on sisäänrakennettuna se, että niin yleisjulkikset, äänikuninkaat ja -kuningattaret kuin poliittiset tähdenlennotkin puuttuvat

puuttuvat. Prinsseillä ja prinsessoilla on Ruotsissa eri rooli kuin Suomessa.

Politiikka on tämän myötä Ruotsissa vähemmän henkilöitynyttä, ja silloinkin kun niin käy, henkilöi-

tyminen on erilaista. Ruotsissakin osa poliitikoista kekkaloi erilaisilla vastaanotoilla ja niitä seuraavissa iltapäivälehtien kuvakavalkadeissa. Viihdejulkisuuden ja poliittisen menestyksen välinen keskinäisriippuvuus on kuitenkin siinä määrin erilainen, etteivät tikkakisat ja itse kunkin kesälomasuunnitelmista lurittelu ole kovin kiinnostavaa – ei poliitikkojen itsensä, mutta ei myöskään heitä seuraavan median näkökulmasta.

Ruotsissa politiikassa kohoaminen edellyttää puolueen sisäistä nostetta ja nimeä. Valtiopäivien kansanedustajista selkeä enemmistö on tämän takia ammattipoliitikkoja, jotka ovat koulunpenkiltä saakka hakeutu-

Ruotsissa politiikassa kohoaminen edellyttää puolueen sisäistä nostetta ja nimeä. Valtiopäivien kansanedustajista selkeä enemmistö on tämän takia ammattipoliitikkoja.

neet ja kouluttautuneet poliittiseen maailmaan. Ilmiö on erityisen selvä poliittisessa vasemmistossa, mutta ulottuu Suomea olennaisesti vahvemmin myös porvarikenttään.

Politiikka on tämän seurauksena Ruotsissa vakavampaa ja pitkäjänteisempää kuin meillä. Itse kunkin on hankittava kannuksensa yhteiskunnallisen päätöksenteon piiristä. Julkisuuden tuoman menestyksen mahdollistamia oikoteitä ei ole tarjolla.

Varsinkin tiedollisella puolella keskiverto ruotsalaisparlamentaarikko on itäistä kollegaansa usein selkeästi edellä. Myös erikoistuminen yhteiskunnallisessa päätöksenteossa on helpompaa. Monelle lahjakkaalle poliitikon alulle annetaan Ruotsissa mahdollisuus ja jopa aktiivisesti kannustetaan toden teolla panostamaan johonkin politiikan sektoriin.

Yhtenä seurauksena järjestelmästä on se, että Ruotsissa on paljon taustalla ahertavia rivikansanedustajia, joita ei tunneta kuin kotiseudulla, jos aina sielläkään. Toisaalta voidaan kysyä, onko tämä ongelma ylipäänsä ja poikkeako lopputulos sittenkään paljon Suomen tilanteesta.

Blokkijako turvaa äänestäjän kuluttajansuojan

Ruotsissa vaalien jälkeisen hallituksen ohjelma on selvillä jo vaaliyönä. Suomessa vielä muutama viikko vaalien jälkeenkin voi vain enemmän tai vähemmän valistuneesti arvailla, mitä hallitusohjelma mahdollisesti tulee sisältämään. Ruotsissa hallitustunustelijan ei enää vaalien jälkeen tarvitse julkisesti tiedustella muiden puolueiden kantoja maan tulevaisuuden kannalta keskeisiin linjakysymyksiin.

Ruotsissa vaalien jälkeisen hallituksen ohjelma on selvillä jo vaaliyönä

Kun Ruotsin yhdistynyt porvariallianssi onnistui vuoden 2006 parlamenttivaaleissa päihittämään maata lähes 80 vuotta lähes yhtäjaksoisesti hallinneet sosialidemokraatit, porvarit olivat valmistautuneet hallitusvastuuseensa huolella. Ruotsin porvarit – kokoomus, kansanpuolue, keskusta ja kristillisdemokraatit – olivat rakentaneet yhteistä hallitusohjelmaansa yli vuoden ajan. Ensimmäistä yhteistä budjettiesitystäkin oli pohjustettu pitkään ja hartaasti.

Kun Suomen keskeiset porvaripuolueet, keskusta ja kokoomus, keväällä 2007 voittivat vaalit, ne ryhtyivät kiireen vilkkaa kasaamaan yhteistä hallitusta täysin valmistautumattomina. Vaikka alkuvuoden 2006 presidentinvaaleissa hyvin toiminut yhteistyö olikin yhdistänyt puolueita henkisesti, yhteinen hallitustaival aukesi molemmille osapuolille yllättäen.

Voihan olla, ettei vuodessa saa aikaiseksi sen parempaa hallitusohjelmaa kuin kuukaudessa, mutta ainakin siinä ajassa saa aikaiseksi perusteellisemmin pohditun ja pureskellun yhteisen näkemyksen.

Ehkä tätäkin olennaisempaa oli se, että Ruotsissa porvarien yhteinen manifesti alistettiin kansan arvioitavaksi vaaleissa. Toki Ruotsissakin vaalikampanjassa paketoidaan oma tuote myös mainosmaailman metodein ja välinein, mutta kampanjamateriaali sisältää myös asiallisemman

Ruotsissa eri blokit hakevat vaaleissa tukea vakavalla mielellä laadituille poliittisille toimintaohjelmille toisin kuin Suomessa

ulottuvuuden. Ruotsissa eri blokit hakevat vaaleissa tukea vakavalla mielellä laadituille poliittisille toimintaohjelmille toisin kuin Suomessa.

Selkeä blokkijako näkyy järjestelmän suurempana ideologisuutena. Äänestäjien kuluttajansuojakin on kunnossa, kun he tietävät millaiselle hallitusohjelmalinjaukselle äänensä antavat. Puolueiden erot tulevat selkeämmin esille. Järjestelmän ennakoitavuus ja harjoitettavan politiikan suunnitelmallisuus korostuvat. Poliitiikan avoimuus ja rehellisyys voitavat. Valtaan päässeen ryhmittymän tahtotila ohjelmansa toteuttami-
seenkin on jo lähtökohtaisesti vahva.

Vallan vaihtuessa myös muutokset voimistuvat. Tämä on luonnollista ja demokratian hengen mukaista.

Blokkijako heijastuu myös siihen tapaan, jolla erilaisia vaalituloksia arvioidaan. Suomessa huomio on suhteellisissa muutoksissa, Ruotsissa absoluuttisissa äänimäärissä ja kannatusosuuksissa. Suomessa hallitukseen valikoidutaan parhaimmillaan – tai pahimmillaan – sillä perusteella miten vaaleissa on menestytty suhteessa edellisiin vaaleihin, vaikka muutokset olisivat faktisesti vähäisiä ja irrelevantteja kokonaiskuvan kannalta, Ruotsissa ideologisesti eheistä blokeista isompi ottaa ohjokset,

Suomessa pikkupuolueet voivat kutsun kuuluessa hypätä ihan mihin kelkkaan tahansa, Ruotsissa eivät

oli se voittanut tai hävinnyt vaalit, jos se kuitenkin on isompi.

Suomessa pikkupuolueet voivat kutsun kuuluessa

hypätä ihan mihin kelkkaan tahansa, Ruotsissa eivät. Kovin suuria pidäkkeitä ei tosin ole maamme isommillakaan kansanliikkeillä.

Blokkipolitiikka ei ole Ruotsissakaan vielä kovin pitkäikäistä. Ruotsissa on pitkä vähemmistöhallitusten perinne (kuten tälläkin erää), mitä ei voi pitää tavoiteltavana suosiollisissakaan olosuhteissa. Lähes skitsofreeninen tilanne syntyy siitä, että etenkin porvarillisen blokin pääpuolueen pitää jopa oman kannatuksensa kustannuksella varoa sitä, ettei mikään allianssipuolue putoa alle 4 prosentin äänikynnyksen.

Vahva pääministeri luo kokonaisvaltaisuutta

Ehkä keskeisin ja samalla jokapäiväiseen politiikan tekemiseen eniten vaikuttava ero maidemme välillä on ruotsalaisen järjestelmän pääministerikeskeisyys, joka käytännössä kumpuaa niin maan valtiomuodosta, listavaalijärjestelmästä kuin blokkimuodostelmasta. Samoista syistä myös oppositiojohtajan asema on selkeämpi ja kiistattomampi kuin meillä.

Listavaalijärjestelmä ja blokkijako korostavat ymmärrettävästi puoluejohtajien ja varsinkin eri blokkien johtajien roolia. Toki Suomessakin puoluejohtajien asema

on vahva. Ruotsissa se on kuitenkin vielä astetta vahvempi ja kattavampi. Aivan erityisesti tämä näkyy pääministerin kohdalla. Päämi-

Pääministeri johtaa Ruotsissa puoluettaan, sen ympärille rakentuvaa blokkia ja hallitusta lähtökohtaisesti erittäin vahvalla mandaatilla

nisteri johtaa Ruotsissa puoluettaan, sen ympärille rakentuvaa blokkia ja hallitusta lähtökohtaisesti erittäin vahvalla mandaatilla.

Pääministerin asema on niin vahva, että Ruotsissa tyyppillisten vähemmistöhallitustenkin johtajien asema on säännöllisesti kiistattomampi kuin Suomen laajojen

enemmistöhallitusten peräsimessä olevien pääministeri-

Presidentin puuttuminen vahvistaa pääministerin asemaa entisestään. Ruotsissa pääministeri on jo tämän takia sekä sisä- että ulkopolitiikan kiistaton johtaja.

tereiden. Presidentin puuttuminen vahvistaa pääministerin asemaa entisestään. Ruotsissa

pääministeri on jo tämän takia sekä sisä- että ulkopolitiikan kiistaton johtaja. Koko poliittinen järjestelmä on siksi selkeämpi, virtaviivaisem-

pi ja ennakoitavampi. Ruotsin ulko-, turvallisuus- tai EU-poliittista linjaa ei tarvitse arvuutella. Ruotsille riittää EU-pöydissä yksi lautanen. Obaman, Medvedevin tai Barroson ei tarvitse pohtia keneen hän on Ruotsissa yhteyksissä. Vailla merkitystä ei ole sekään, että tämä vahvistaa myös parlamentin ulkopoliittista asemaa.

Ruotsissa hallitus on kokonaisuus, ei joukko yksittäisiä ministereitä

Sisäpolitiikassa pääministerikeskeisyys heijastuu johdonmukaisempuna toimintana. Ruotsalainen politiikka on

meikäläistä versiota kokonaisvaltaisempaa. Ruotsissa hallitus on kokonaisuus, ei joukko yksittäisiä ministereitä. Ruotsissa hallituksella on yhteinen agenda. Yksittäisillä ministereillä on rajallisemmat mahdollisuudet ohjata hallintoa ja viranomaisia.

Ruotsista voi oppia, vaikka sitä ei matkisikaan

Kaikista eroistaan huolimatta Ruotsi on kuitenkin myös samanlainen. Itse asiassa maailmassa tuskin on kahta maata, jotka ovat niin samanlaisia kuin Suomi ja Ruotsi ovat.

Erityisen tärkeää tämä on Suomelle. Erään ulkoministeriön kauppapoliittisen julkaisun sanoin: ”Ellei Ruotsia olisi, se pitäisi keksiä”.

Koska Ruotsi on jo olemassa, eikä sitä siis tarvitse keksiä, siitä kannattaa ottaa oppia. Myös politiikan saralla.

Kuningaskuntaa meistä ei saa tekemälläkään, näyttääpä presidentin valan parlamentarisoinenkin olevan vastatuulella. Lienee myös selvää, ettei Suomessa ole edellytyksiä listavaaliin siirtymisellä lisätä politiikan teon ammattimaisuutta, vähentää sen henkilöitymistä tai hillitä sen kehittymistä entistä pinnallisemmaksi. Ilmeistä on sekin, ettei latu ole auki, eikä hetimiten aukeamassa politiikan ennakoitavuutta, suunnitelmallisuutta ja ideologisuutta tukevalle puoluekentän blokkiutumiselle. Eikä Suomen monipuoluejärjestelmässä ole luontevaa ryhtyä rakentamaan pääministerin kansliasta sellaista massiivista koneistoa, joka Ruotsissa on päässyt kehittymään.

Meillä on silti kaikki syy pohtia, miten voisimme kehittää omaa järjestelmäämme.

Politiikan teon kasvava ammattimaisuus ei olisi Suomessakaan pahasta. Poliitiikka on vaativa taitolaji, jota ei pidä alistaa viihteellistyvän pintajulkisuuden alttarille. Myös politiikan periaatteellisuutta ja ideologisuutta voisi pyrkiä vahvistamaan. Poliitiikka on myös tahtolaji eikä vahingoksi olisi, että äänestäjät paremmin tietäisivät, mitä asioita itse kukin politiikassa ajaa ja edistää.

Politiikan teon kasvava ammattimaisuus ei olisi Suomessakaan pahasta

Hallitustyöskentelyn johdonmukaisuutta, kokonaisvaltaisuutta ja johdonmukaisuutta olisi kaikki syy kehittää joka tapauksessa. Maailma on monimutkainen paikka. Kaikki vaikuttaa kaikkeen.

Elävän elämän haasteet, ilot ja murheet eivät kunnioita hallinnon sektorirajoja. Viime aikoina yksittäisen ministerin valta on ylikorostunut. Valta muodollisesti itselle kuuluvien asioiden päättämisestä tulisi kääntää konsernimaisemmaksi ajattelu- ja toimintamalliksi.

Ministerien tulisi olla hallituksen edustajia ministeriöissä, ei toisinpäin. Tämä edellyttää kuitenkin hallitukselta yhteistä agenda, yhteistä tahotilaa, yhteistä missiota. Sen lisäksi se edellyttää hallituksen johdon – miten se monipuoluehallituksissa sitten halutaankin määrittää ja ymmärtää – jäməkämpää otetta hallinnonalojen välisissä reviiiritaisteluissa.

Ruotsista voi oppia, vaikka sitä ei matkisikaan.

Kansanedustaja Jan Vapaavuori toimi asuntoministerinä ja pohjoismaisena yhteistyöministerinä Vanhasen II / Kiviniemen hallituksessa. Vapaavuori on Suomen ja Ruotsin kaksoiskansalainen. Hänen lapsuudenkotinsa oli kaksikielinen ja kaksikulttuurinen. Vapaavuoren mielestä kaikkien aikojen merkittävimmät ruotsalaiset poliitikot ovat Dag Hammarskjöld ja Tage Erlander. Hammarskjöld toimi YK:n pääsihteerinä 1953-1961; Erlander oli länsimaisissa demokratioissa pisimpään toiminut pääministeri ja ”kansankodin isä”.

Maa, jossa yrittäminen kannattaa

Ruotsin kansankoti on myös kansankapitalismin koti

Stig Gustavson

- Ruotsin vauraassa talouselämässä on huomattava määrä kasvollisia omistajia, jotka vauhdittavat julkista keskustelua taloudesta, kannustavat yrittäjyyteen ja pääomittavat uusia yrityksiä yksityisten säätiöiden kautta.
- Suomessa perheyriyten kasvattamista hidastaa perintö- ja lahjaverotus. Ruotsissa perintö- ja lahjaverot peritään alkuperäisen hankintamenon perusteella vasta, kun perijä tai lahjan saajaa muuttaa perinnön tai lahjan rahaksi.
- Ruotsin aikaisempaa lempeämpi pääomaverotus on saanut veropakolaisia harkitsemaan paluuta maahan – Suomessa monet varakkaat harkitsevat lähtöä.
- Ruotsalaisilla on mahdollisuus valita eläkevakuutusyhtiö, johon osa heidän pakollisista työeläkemaksuistaan sijoitetaan. Terve kiinnostus elinkeinoelämää kohtaan on kasvanut, kun pelissä ovat ”omat eläkerahat”.

Olen toiminut Ruotsissa monessa elämäni eri vaiheessa. Teekkari-
olina olin harjoittelijana Tukholmassa, nuorena diplomi-insinöörinä
päädyin Sponsorin ostaman metsäkonefirman toimitusjohtajaksi Värm-
lantiin. Kun Konecranes irtautui Koneesta vuonna 1994 ruotsalaisen
rahan (Industri Kapital, IK) voimin, olen toi-
minut IK:n neuvonantajana usean IK:n ruotsalaisyhtiön hallituksessa.
Olen myös toiminut SEB:n investointipankin hallituksessa. Tällä het-

kellä olen Handelsbankenin Suomen aluepankin hallituksen puheenjohtaja.

Matkan varrella olen oppinut arvostamaan ruotsalaisten tapoja hoitaa asioita. Hämmästyttävää ehkä on, että vaikka moni asia hoidetaan eri tavalla kuin meillä, Suomen ja Ruotsin elinkeinoelämässä on valtavan monta kertaa enemmän yhtäläisyyksiä kuin eroavaisuuksia. Tässä kuitenkin muutama huomio asioista, jotka mielestäni Ruotsissa hoidetaan paremmin kuin meillä.

Kasvolliset omistajat vauhdittavat keskustelua

Ruotsin paljon Suomea vauraampi talouselämä on kasvattanut huomattavan määrän kasvollisia omistajia: Gustav Douglasin, Melker Schörlingin, Stefan Perssonin ja Fredrik Lundbergin, muutamia mainitakseni. Ruotsissa on myös isoja yksityisiä säätiöitä, kuten Wallenbergin perheen ja Handelsbankenin säätiöt, jotka – toisin kuin meillä – aktiivisesti osallistuvat yritystensä kehittämiseen ja ohjaamiseen.

Säätiöt perustettiin aikoinaan joissakin tapauksissa lapsettomien omistajien (esim. Knut ja Alice Wallenberg) omaisuuden turvaamiseksi ja toisissa tapauksissa suojaamaan omaisuuksia sosialidemokraattien tiukalta perintö- ja varallisuusverotukselta 1930 ja -40 luvuilla.

Säätiöiden valta perustuu usein moninkertaisen äänivallan omaavien osakkeiden omistamiseen. Vaikka säätiöpääomaa ei ole kuin n. 120 miljardia kruunua yhteensä 70:ssä säätiössä, säätiöt sekä näkyvät että vaikuttavat. Suomessa vastaavat tahot ovat melko näkymättömiä.

Ruotsissa kasvolliset omistajat ja näkyvät säätiöt vauhdittavat julkista keskustelua taloudesta ja kannustavat yrittäjyyteen. Tätä samaa elinkeinoelämän vireyttä tarvitaan myös Suomeen kipeästi. Tarvitsemme uusia yrityksiä ja yrittäjiä sekä kasvollisia omistajia, jotka nostavat keskusteluun ja otsikoihin elinkeinoelämän keskeisiä teemoja.

Ruotsissa kasvolliset omistajat vauhdittavat julkista keskustelua taloudesta ja kannustavat yrittäjyyteen. Samaa elinkeinoelämän vireyttä tarvitaan myös Suomeen kipeästi.

Lahja- ja perintöverotus kannustaa yrittämään

Ruotsin lahja- ja perintöverotus oli lähellä konfiskaatiota. Historia tuntee tapauksia, joissa rikaskin perikunta joutui vararikkoon. Osakkeen perintövero laskettiin kuolinpäivän kurssin mukaan. Jos osakekurssi pesän selvittelyn aikana oli laskenut riittävästi, ei pesän koko varallisuuskkaan riittänyt verojen maksuun.

Nykyään Ruotsissa sovelletaan modernia perintö- ja lahjaveroa. Vastikkeettomassa saannossa veroa ei peritä lainkaan.

Nykyään Ruotsissa sovelletaan modernia perintö- ja lahjaveroa. Vastikkeettomassa saannossa veroa ei peritä lainkaan. On oivallettu, että jos yrityksen

jatkaaja joutuu pulittamaan ison veron jatkaessaan perimäänsä yritystä, on rahat otettava yrityksestä, jolloin yritys heikkenee juuri kriittisessä siirtymävaiheessa.

Ruotsi ei kuitenkaan ole luopunut verotuksesta. Verotus on vain siirtynyt myöhempään ajankohtaan - ajankohtaan jolloin perijä tai lahjan saajaa muuttaa perinnön tai lahjan rahaksi. Silloin myyntivoitto ja vero lasketaan lahjan tai perinnönantajan alkuperäisen hankintamenon perusteella.

Ruotsin yrittäjien ei tarvitse vaivata päätään keksimällä mielenkuvituksellisia tapoja verojen välttämiseksi. Yritykset voidaan jättää jälkipolville vapaasti.

Tällä (demareiden!) luomalla systeemillä Ruotsin yrittäjien ei tarvitse vaivata päätään keksimällä mielenkuvituksellisia tapoja verojen välttämiseksi. Yritykset voidaan jättää jälkipolville

vapaasti. Meillä yrittäjien kreatiivinen luomisvoima menee verosuunnitteluun. Yritystä ei haluta kasvattaa ”koska verottaja kuitenkin korjaa potin”.

Ruotsissa yrityksiä kehitetään ja kasvatetaan, koska se on sijoitus myös jälkipolvien tulevaisuuteen. Ruotsissa yrittäminen kannattaa.

Ruotsiin palataan – Suomesta lähdetään

Ruotsia pitkään hallinneet sosialidemokraatit noudattivat veropolitiikkaa, jonka johdosta moni rikas yksityishenkilö (*high net worth individual*) muutti maasta. IKEAn Ingvar Kamprad ja Tetrapakin Rausingit ovat ehkä tunnetuimpia maasta muuttajia, mutta ilmiö oli kokonaisuudessaan laaja.

Tuloveron jyrkkä progressio yhdessä kireän varallisuusveron kanssa saattoi johtaa jopa yli sadan prosentin veroasteeseen.

Vuonna 1976 tunnettu ruotsalainen lastenkirjailija Astrid Lindgren huomasi maksavansa 102 prosentin marginaaliveroa ja suuttui niin, että kirjoitti sadun Pomperipossasta, jossa hän satiirin muodossa toi ongelman esille. Tässä

vertauskuvallisessa sadussa Pomperipossa elää kaukaisessa maassa ja kirjoittaa kirjoja lapsille. Vaikka hänen työnsä tuottaa hänelle noin 2 miljoonaa kruunua

vuodessa, valtion rahakamarin hoitaja vie melkein kaiken jättäen vain 5 000 kruunua vuodessa elämiseen, aivan kuten Astrid Lindgrenille todellisuudessaakin jäi.

Sadusta väiteltiin Ruotsin eduskunnassa ja saman vuoden vaaleissa sosialidemokraatit hävisivät vallan ensimmäisen kerran 40 vuoteen. Tämän jälkeen kokonaisveroasteelle tuli katto.

Tapaus on tyypillinen. Vaikkakin kovia pitämään periaatteista kiinni, sekä demarit että porvarit ovat tarpeen tullen valmiit muuttamaan sääntöjä toimivan kokonaisedun saavuttamiseksi. Kokonaisedun nimissä Ruotsissa on säädetty erityisen isoille varallisuuksille lempeä verotus.

Syy on yksinkertainen:

muuten rikkaat muuttavat pois maasta.

Suomessa eletään vaarallista aikaa. Uudessa eduskunnassa

vallitsee ilmeinen yhteisymmärrys pääomatulojen verotuksen kiristämisestä. Uuden hallituksen on hyvä muistaa, että pääomat liikkuvat

Kokonaisedun nimissä Ruotsissa on säädetty erityisen isoille varallisuuksille lempeä verotus. Syy on yksinkertainen: muuten rikkaat muuttavat pois maasta.

Ulkomaille paenneiden ruotsalaisten piirissä harkitaan Ruotsiin paluuta. Suomessa harkitaan lähtöä.

nykyään Euroopassa vapaasti. Tilanne on nurinkurinen: Ulkomaille paenneiden ruotsalaisten piirissä harkitaan Ruotsiin paluuta ja muun muassa IKEAn Göran Grosskopf totesi 9.2.2011, että ”takaisinmuutolle ei enää esteitä”. Suomessa harkitaan lähtöä.

Ruotsissa on ymmärretty, että maan kokonaisedun nimissä rikkaita tarvitaan luomaan varallisuutta muidenkin hyväksi. Mitä isompi on käytävissä oleva veropotti, sitä enemmän on jaettavaa hyvinvointia.

Eläkesäästämisestä kansankapitalismiin

Meillä työnantaja valitsee eläkevakuutusyhtiön, eikä yksilöllä ole sananvaltaa asiassa. Ruotsissa, eläkereformin myötä, jokainen kansalainen määrää itse, mikä eläkerahasto hoitaa (osan) hänen pakollisista eläkesäästöistään. Järjestelmä sallii myös sen, että henkilö ei ota kantaa.

Ruotsissa jokainen kansalainen määrää itse, mikä eläkerahasto hoitaa (osan) hänen pakollisista eläkesäästöistään

Ruotsissa tunnetaan tämän järjestelmän johdosta huomattavasti enemmän kiinnostusta eläkesijoittamista kohtaan kuin Suomessa. Koko elinkeinoelämä on kansan aidon kiinnostuksen kohteena, kun pelissä ovat ”omat eläkerahat”. Kiinnostus nostaa elinkeinoelämän profiilia, vilkastuttaa keskustelua ja tavallaan kannustaa yrittämään ja sijoittamaan. Kun Suomessa kansan rahat makaavat säästötileillä, sijoitetaan ne Ruotsissa yrityksiin.

Ruotsin elinkeinoelämän vireydestä kertoo se, että Tukholman pörssiin on listattu vuoden 2005 jälkeen yli 160 uutta yritystä, Helsingin pörssiin vaivaiset kymmenen.

Ruotsalaiset toimivat, Suomessa nukutaan.

... ja sitten vielä Ruotsin työmarkkinoista

Ruotsissa on pitkään ollut voimassa MBL eli *Lagen om medbestämmande* (”myötämäärämlaki”), joka säätelee kollektiivisia työoikeuksia. Lain nimi viittaa sen tavoitteeseen edistää työmarkkinaosapuolten

yhteistä päätöksentekoa työmarkkina-asioihin liittyvissä kysymyksissä. Osittain meillä noudatetaan samoja periaatteita esimerkiksi yhteistyöneuvottelujen muodossa, mutta Ruotsin laki on yhteistyöhön pakottavampi esimerkiksi hallituspaikkojen suhteen.

Sitkeän käsityksen mukaan Ruotsissa jaksetaan neuvotella pienistäkin asioista loputtomasti, eikä valmista tahdo tulla millään. Myös hallitustason yhteistyöstä liikkuu monta eri käsitystä. Ehkä sitkein niistä on, että Ruotsissa hallitukset kokoontuisivat kahdesti: ensin ilman ay-edustajia, ja sitten muodollisesti täydessä kokoonpanossa.

Omat kokemukseni ruotsalaisesta yhteistyöstä ja myötämääräämisestä eivät vastaa Suomessa vallalla olevia käsityksiä. Olen monta kertaa joutunut toteamaan, miten hyvin perusteellisesti läpikeskusteltu uudistus toteutetaan kivuttomasti ja nopeasti. Samaten hallitusten ay-edustajista minulla on pääasiassa myönteisiä kokemuksia. Tuplakokouksia ei ole ja lattiatason kokemus on usein hyödyksi, etenkin vaikeissa paikoissa.

Lagen om medbestämmande ja yhteistyökäytännöt työpaikoilla korostavat ruotsalaisten halua keskustella ja osallistua. Suomessa työpaikoilla usein vaietaan ja odotetaan käskyjä. Ruotsin systeemi toimii jatkuvasti, Suomen vain kriisissä.

Vuorineuvos Stig Gustavson (s. 1945 Tukholmassa) on muun muassa Konecranesin hallituksen puheenjohtaja. Hän on työskennellyt eri tehtävissä Ruotsin elinkeinoelämän keskiössä eri vuosikymmenten aikana. Elinkeinoelämän suurmiehiksi Gustavson nimeää Gustaf Douglasin sekä Stefan Perssonin. Douglasin siksi, että hän on imperiuminsa rakentamisen ohella osallistunut voimallisesti julkiseen keskusteluun. Stefan Perssonin taas siksi, että H&M:n hallituksen puheenjohtaja ja suurin omistaja on huomattavasta varakkuudestaan huolimatta pysynyt Ruotsissa ja on tällä hetkellä ilmeisestikin rikkain Ruotsissa asuva henkilö.

Keppi hyvä, porkkana parempi

Ruotsin terveydenhuolto tarjoaa sähköistä palvelua ja hallittua valinnanvaraa

Markus Leikola

- Ruotsissa koko hoitoketju on yksissä näpeissä. Päätöksenteon pohjana olevat alueet ovat riittävän suuria.
- Potilailla on aitoa valinnanvaraa, ja heillä on välineet, joilla he voivat verrata palveluntarjoajia.
- ”Contact centerit” ovat tehokas keino tuoda tehokkuutta, kun arvioidaan hoidon tarvetta.
- Ruotsin terveystalot kasvavat Suomea hitaammin; lääkäreitä maassa on silti enemmän.
- Suomessa ja Ruotsissa eletään pitkään, mutta ruotsalaiset elävät elämänsä loppuvaiheet tyytyväisempinä kuin suomalaiset.

Kun Ruotsin sosiaaliviranomaiset toteavat vakavalla naamalla tutkimustuloksenaan, että terveysongelmista kärsivillä yli kuusikymppisillä on myös kasvanut kuoleman riski, suomalaiset saattavat huvittua ruotsalaisen tutkimuksen tasosta. Mutta Ruotsissa on otettu tosissaan väestön ikääntymisestä johtuvat terveydenhoidon kustannuspaineet. Ratkaisu on tilaaja-tuottajajärjestelmä, jossa tahtipuikkoa heiluttaa kuluttaja.

Ruotsissa on otettu tosissaan väestön ikääntymisestä johtuvat terveydenhoidon kustannuspaineet

Kuluttajan takinliepeissä on kuitenkin kiinni yhteiskunta, joka pyrkii kohdistamaan paremmin oikean hoidon oikeaan aikaan – ja mahdollisimman oikeaan hintaan.

Terveyspalvelujen toimivuutta arvioidaan ja mitataan hyvin monenlaisilla mittareilla. Osa näistä on samalla tavoin teknisiä mittareita kuin minkä tahansa palvelun tai julkisen palvelun mittari, kuten odotusajat, hinnat asukasta kohti tai osuus kokonaismenoista. Suurin osa näistä mittareista on aikaan tai rahaan liittyviä. Tällä tavoin saadaan kohtuullisen hyvä kuva järjestelmästä järjestelmänä, useasta eri suunnasta kuten yhteiskunnan tai potilaan näkökulmasta.

Lääketieteen näkökulma on monimutkaisempi: eri potilas- tai tautiryhmien kohdalla hoidon vaikuttavuus merkitsee hyvin erilaisia asioita.

Aina ei hoidon tavoitteena ole paraneminen, vaan esimerkiksi elämänlaadun koheneminen. Tavoite ei myöskään voi olla esimerkiksi se, että sairaaloihin ei kuole ketään. Yhteiskunnallisten normien muuttuessa myös rajanveto elämänlaadun eri osatekijöiden välillä muuttuu – ei aina ole helppo sanoa esimerkiksi, milloin lääketieteelliset keinot palvelevat terveyden kohentamista, milloin esteettistä turhamaisuutta.

Kansanterveyden tasolla sairastavuus väestössä riippuu myös diagnostiikan ja mahdollisen seulonnan tehokkuudesta. Lisäksi väestön terveytilan parantamisella ja ylläpidolla on myös yhteiskunnallisia tavoitteita, kuten terveyserojen pienentäminen eri väestöryhmien välillä. Hoidettavuuden lisääminen merkitsee panostuksia, jotka vaikeissa ja harvinaisissa tapauksissa edellyttävät osaamisen ja laitekannan keskittämistä. Sairaanhoidon rakenteita ja niille asetettavia vaatimuksia muuttavat jatkuvasti monet asiat: Väestön ikääntyminen, muuttoliike maan sisällä, elintapojen muutokset, odotusten muutokset ja lääketieteen ja sen lähitieteiden tutkimuksen tuoma uusi tieto ja uudet käytännöt.

Lääketiede on pohjimmiltaan epäeksakti tiede, jossa tieteen eturintaman paikka muuttuu koko ajan. Mutta samalla kun uusia lääke- ja hoitotieteellisiä edistysaskeleita saavutetaan, todetaan turvallisiksi ja otetaan käyttöön, myös yhteiskunta ja ihmiset (”potilasaines”) ovat muuttuneet käyttäytymiseltään, rakenteeltaan, vaivoiltaan ja vammoiltaan. Sairaanhoidossa näkyvät kaikki yhteiskunnalliset ilmiöt muotihuumeista trampoliinien yleistymiseen, näyttöpäätetyöstä lastenhankinnan lykkääntymiseen. Näin ollen vain suhteellisen samanlaisia ja samassa tahdissa muuttuvia yhteiskuntia – kuten Suomea ja Ruotsia – on helpointa ja perustelluinta verrata keskenään silloin, kun kaivataan verrokkietoa.

Toiminnan ohjaus on keskitetty yhdelle tasolle

Sairaanhoidon organisointi on yleensä rakennettu kaikkialla maailmassa alueellisesti porrastettuna hoidon vaativuuden mukaan.

Ruotsin terveydenhoitojärjestelmän keskeisin piirre Suomeen verrattuna on keskitetty organisaatio koko hoitoketjulle. Aluehallinnosta

Ruotsin terveydenhoitojärjestelmän keskeisin piirre Suomeen verrattuna on keskitetty organisaatio koko hoitoketjulle

vastaavat maakäräjät (*Landstinget*) pitävät koko hoito- ja palveluketjua näpeissään, ja koska niillä on myös oma verotusoikeus, on palvelujen mitoitus

mahdollista siten, että palvelujen kohteena oleva väestöpohja on riittävän iso tuottamaan volyyimia laajalle joukolle erikoisaloja. Suomessa terveydenhoito kuuluu kunnille ja sitä kautta kunnallisen autonomian piiriin. Rahoitus perustuu kuntien verotusoikeuteen, vaikkakin valtionapu tasausjärjestelmineen on hyvin merkittävä suurimmalle osalle kuntia.

Pienten yksiköiden, kuten suomalaisten kuntien, isoin ongelma on tarve yhdistää joka tapauksessa voimansa niin, että voidaan tuottaa vähänkään vaativampia tai harvinaisempia erikoisalojen palveluita. Pienemmät kunnat ovat järjestäneet myös perusterveydenhuoltonsa osin tai kokonaan kuntainliittopohjaisesti. Varsin usein kuitenkin erikoissairaanhoidon resurssit kilpailevat kuntien omista, välittömissä käsissä olevien perusterveydenhoidon lähipalvelujen resursseista.

Kokonaisuus ei aina ole kenenkään käsissä, toisin kuin siis Ruotsissa.

Ruotsissa porrastus on joustavaa, kun resurssien kohdentamisen ohjaus on yksissä käsissä. Siellä ei ole käytössä lähetepakkoa perusterveydenhuollosta erikoissairaanhoidon. Lähetekynnyksen määrittely vaihtelee Suomessa maantieteellisesti ja erikoisaloittain ja on isoimpia saranakohdista aiheutuvia ongelmia.

Ensin pitäisi erottaa toisistaan puhtaasti huonot ja epäselvät lähetteet sekä sitten toisaalta normaaliin lääketieteelliseen diagnostiseen prosessiin kuuluvat poissulkevat varmuuden vuoksi teetettävät lisätutkimukset ja konsultaatiot. Jälkimmäisen toiminnan määrän kasvua hillitsee tehokkaimmin terveystieteellisten riittävä osaaminen ja harjaantuu-

minen. Olennaista on kuitenkin, että lähetekynnyksen kummallakin puolella on riittävä käsitys siitä, miltä asiat näyttävät toisen puolen näkökulmasta, ja tämä konsensus on helpompi synnyttää yhtenäisessä järjestelmässä. Sanomattakin on selvää, että on myös potilaan etu, että tätä ei pallotella yhtään enempää kuin on välttämätöntä perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välillä.

Jos jatkohoito ja palautuminen takaisin erikoissairaanhoidosta perusterveydenhoitoon olisivat mitattavissa ja niistä saataisiin jonkinlainen käsitys, voitaisiin huomata, että tässä hoitoketjun loppupään kohdassa on todennäköisesti vielä isompia ongelmia kuin alkupäässä lähetekynnyksen kohdalla. Mutta nykytilanteessa ei siis ole edes perustietoa asiasta ja asiaintilasta Suomessa.

Porrastuksen lisäksi hoitotarpeiden ennakoinnissa keskeinen ratkaistava ongelma on akuutin ja suunnitellun sairaanhoidon organisointi koordinoitusti. Koska osa hoitotarpeista on hyvinkin akuutteja, on päivystysjärjestelmä olennainen osa järjestelmää. Päivystysvalmiuden parantamisessa rajakustannukset rajahyötyä kohti kasvavat hyvin nopeasti. Yksi suurimpia terveydenhuollon kustannustekijöitä onkin päivystyksen oikea mitoitus ja optimointi: palvelujen tulisi olla lähellä, kattaa tarpeet riittävästi eikä silti olla tyhjän panttina.

Yksi suurimpia terveydenhuollon kustannustekijöitä on päivystyksen oikea mitoitus ja optimointi

Ruotsissa tämän ongelman ratkaisun olennainen osa on ns. contact center -toiminnan kehittäminen: verkko- ja puhelinpalvelu muodostavat kiinteän osan hoidon tarpeen arviointia.

Sairaanhoitaja on netissä ja puhelimitse tavoitettavissa ympäri vuorokauden, myös tärkeimmillä vähemmistökielillä. Lisäksi verkossa on mahdollista hoitaa laajasti terveysasioitaan sähköisen tunnistautumisen perusteella: ajanvarauksia, eräiden oma-aloitteisesti käynnistettävien laboratoriotutkimusten tilauksia, reseptien uusimista. Verkossa on mahdollista jopa käydä dialogia oman hoitohenkilökunnan kanssa. Verk-

Ruotsissa päivystyksen olennainen osa on ns. contact center -toiminnan kehittäminen: verkko- ja puhelinpalvelu muodostavat kiinteän osan hoidon tarpeen arviointia.

kopalvelun ydinajatus on hyvin toimiva käyttöliittymä sekä yleisölle ja potilaille että terveydenhoidon ammattilaisille yhdistettynä avoimien rajapintojen kautta lukuisiin eri tietojärjestelmiin, joissa on toteutettu valtakunnallinen harmonisointi.

Verkkopalvelun tekninen alusta on yhteinen ja valtakunnallinen, mutta kukin maakäräjä päättää itse, missä tahdissa se ottaa palveluja käyttöön ja sitä mukaa myös osallistuu niiden kustannuksiin. Suomessa sairaanhoidon etäneuvonta on hajautunut alueellisiin palveluihin ja sairaaloiden omiin palveluihin eikä etäasiointiin ole juurikaan vielä valmiuksia, saati että nämä olisi yhdistetty yhdeksi palveluksi.

Sähköinen palvelualusta on integroitu myös reseptirekisteriin (*Receptregister*), johon on tallennettu kaikki ruotsissa kirjoitetut reseptit, sekä lääkeluetteloon (*Läkemedelsförteckningen*), johon on kirjattu apteekkeista jaellut lääkkeet. Näin sekä asiointi nopeutuu että potilasturvallisuus paranee, kun kaikilla hoitoketjuun osallistuvilla on käytössään ajantasainen tieto sekä potilaalle määrätystä lääkityksestä että potilaan käyttämästä – tai ainakin potilaan hankkimasta – lääkityksestä.

Suomessa potilastietojärjestelmiä on käytössä kymmeniä erilaisia, pahimmillaan jopa saman sairaalan piirissä, ja e-reseptit ovat vielä kehittelyvaiheessa. Uudistuksia ovat hidastaneet myös epäselvyys kustannusvastuista, tietosuojakysymysten ratkominen ja koordinaation puute. Kansallinen terveystietokanta (KanTA) on määrä ottaa vaiheittain käyttöön 2011-2014, mutta se perustuu osin vapaaehtoisuuteen.

”Saatte rahanne, jos käytätte ne oikein”

Terveydenhoitojärjestelmissä on väkisinkin saranakohtia ja jäykkyyttä. Kyse on monitahoisesta ja kompleksisesta järjestelmästä, jonka kaikki prosessit eivät ole vakioituja. Lisäksi kansalaisten edellytykset käyttää järjestelmää hyväkseen vaihtelevat suuresti. Ratkaisevassa osassa ovat tällöin ohjausjärjestelmät – miten pidetään huoli, että järjestelmä voittaa omat vaikeutensa ja toteuttaa sen kaltaista politiikkaa, joka on tavoitteena.

Ruotsin ohjausjärjestelmien piirre on sisäänrakennettu dynaamisuus

Ruotsissa erilaisten ohjausjärjestelmien yhteisenä piirteenä on sisäänra-

kennettu dynaamisuus. Toisin sanoen toteuttajien motivaatio halutun politiikan toteuttamiseen ja vaikuttavuuteen – usein vielä mieluummin porkkana kuin keppi – rakennetaan sisään järjestelmään. Sitä pidetään parempana kuin etukäteis- ja jälkikäteisvalvontaa, johon Suomessa on uskottu Ruotsia enemmän.

Valtion ohjausmekanismeista merkittävimpiä on kummassakin maassa hoitotakuujärjestelmä.

Valtion ohjausmekanismeista merkittävimpiä on kummassakin maassa hoitotakuujärjestelmä

Hoitotakuu tarkoittaa aikarajavelvoitetta kiireettömän hoidon eri vaiheille – terveyskeskuksen tavoittamiseen puhelimitse, terveyskeskukseen pääsyyn, erikoissairaanhoidon pääsyyn ja erikoissairaanhoidon aloittamiseen.

Ruotsissa hoitotakuujattelu otettiin käyttöön jo 1990-luvulla, paljon aikaisemmin kuin Suomessa. Perusterveydenhuoltoon tuleviin yhteydenottoihin on vastattava tarjoamalla apua samana päivänä. Viimeistään kahdeksan päivän kuluessa pitää päästä lääkäriin ja erikoissairaanhoidon piiriin kolmen kuukauden kuluessa.

Hoitotakuun tehostaminen ja jonojen purku hoidettiin viimeksi – kuten moni muukin asia – valtakunnallisella miljardin kruunun projektilla (nimeltään ”Kömiljarden 2010”). Saadakseen osan valtionavusta maakäräjien piti osoittaa, että vähintään 80 prosenttia potilaista sai hoitoa annetuissa aikaraameissa. Ne, joilla 90 prosenttia potilaista pääsi hoidon piiriin, saivat vielä lisää rahaa. Aikaraamien kohteita on prosessiperusteisesti useita, mm. erikoissairaanhoidon pääsystä toimenpiteiden piiriin pääsyyn. Mittausjaksoja oli kaksi vuoden mittaan ja tuloksissa maakäräjien välillä merkittäviä eroja. Vuodelle 2011 vaatimuksia on kiristetty: 90 päivästä 60 päivään ja 80 prosentista 90 prosenttiin. Kannustin, osa rahoista, on ennallaan.

Ruotsalainen dynamiikka on yksinkertainen: saatte rahanne, jos käytätte sen siten, kuin ohjausmekanismi toivoo.

Ruotsalainen dynamiikka on yksinkertainen:

saatte rahanne, jos käytätte

sen siten, kuin ohjausmekanismi toivoo. Eri toimenpiteiden ja vaiheiden analyysiin panostetaan paljon, ja seuranta tehdään aina useista eri näkökulmista – ohjausviranomaisen, tilaajien, tuottajien, henkilöstön ja potilaiden.

Suomessa hoitotakuun tullessa voimaan 2005 kannustimet olivat kunnallisen autonomian hengessä joko epäspesifejä tai vailla nimenomaista velvoittavuutta: valtionosuuksien nostamista, lisämäärärahoja leikkausjonon purkuun.

Kun nämä eivät tuottaneet tulosta, ryhdyttiin käyttämään lisänä (erityissairaanhoidopiireille) uhkasakkoja. Uhkasakoilla uhkaaminen on tuottanut toivottuja tuloksia: sekä läheteiden käsittelyajat että leikkausjonot on saatu varsin pitkälle purettua kevääseen 2011 mennessä, mutta mekanismi on varsin karkea. Uhkasakkojen summat eivät perustu mihinkään erityiseen perusteeseen, vaan ne ovat vain niin suuria, että pelotevaikutus toteutuu.

Käsillä ei ole tarkkaa tutkimusta siitä, kärsiikö hoidon laatu tai siirtyvätkö pullonkaulat johonkin muuhun kohtaan. Tosin Valtiontalouden tarkastusviraston arvio vuonna 2008 antoi viitteitä tämänkaltaisista ongelmista.

Useissa hoitoketjuissa ketjun loppupäästä ei ole tarkkaa prosessikuvausta, siis kuvausta siitä mitä potilaalle tapahtuu erikoissairaanhoidon operatiivisen vaiheen jälkeen. On enemmän kuin todennäköistä, että on paljon tapauksia, joissa hoitoon pääsy ei vielä takaa sitä, että potilas tulee loppuun asti hoidetuksi. Tämä ei sinällään liity aikarajoihin. Ilman laadullista hoitotakuuta, sen määrittelyä ja seurantaa, aikarajat ohjaavat vain potilaslogistiikkaa, mutta eivät takaa vaikuttavuutta.

Hallittu reitti kilpailuttamiseen

Ruotsissa on kehitetty varsin pitkälle potilaan oikeus valita palveluntuottaja. Se toteutuu useimmiten palvelusetelijärjestelmän avulla. Monessa mielessä tämä valintaoikeus on vuoden 2009 terveydenhoidon uudistuksen filosofinen ydin.

Ruotsissa on kehitetty varsin pitkälle potilaan oikeus valita palveluntuottaja. Se toteutuu useimmiten palvelusetelijärjestelmän avulla.

Yhteiskunta organisoi vaihtoehtoja ja rahoittaa, mutta potilas päättää ja raha kulkee potilaan mukana. Tilaa- ja tuottajamallissa tuottajina toimii sekä julkisia toimijoita että yksityisiä, nämä

auditoidaan ja rakennetaan mittarit, joilla myös julkisia toimijoita ja niiden kustannustehokkuutta arvioidaan.

Yhteiskunta organisoii vaihtoehtoja ja rahoittaa, mutta potilas päättää ja raha kulkee potilaan mukana

Suomessakin julkisessa terveydenhoidossa on käytössä lukuisia kustannustehokkuusmittareita, mutta niillä verrataan pääosin julkisia toimijoita keskenään kansallisesti ja kansainvälisesti. Toisaalta julkisen erikoissairaanhoidon vaativuuden mukaan integroitu palveluvalikoima poikkeaa lähes joka alalla yksityisten vastaavasta ja sen vuoksi vertailu ei ole yksinkertaista.

Lisäksi on syytä mainita, että potilaan valinnan mahdollistava järjestelmä edellyttää sitä, että kilpailutus ylipäätään on organisoitu ensin ”pohjaksi”. Julkisen terveydenhoidon kilpailuttamiseen liittyy monia erikoispiirteitä, jonka vuoksi on viisasta usein edetä vaiheittain niin, että ensin kerätään kokemuksia kilpailuttamisesta, minkä jälkeen vasta tämän päälle rakennetaan potilaan valintamahdollisuus.

Näin meneteltiin myös Ruotsissa. Ensin säädettiin laki kilpailuttamisesta 2007 ja sitten valinnanvapaudesta 2009. Kilpailuttamista myös edelsi Ruotsissa tietoinen toimijoiden määrän kasvattaminen yhtiöittämällä maakäräjien omistamia sairaaloita 1980-luvulta alkaen. Osassa näistä on kasvatettu myös yksityistä omistusta, jopa aina täyteen sataan prosenttiin asti. Markkinoiden rakentaminen on siis edennyt monessa vaiheessa, pitkän ajan kuluessa ja kohtuullisen hallitusti. Ruotsi keräsi kokemuksia eikä tinkinyt varsinkaan potilasturvallisuudesta ja henkilökunnan laadusta.

Terveyskeskuksissa käytäntö on potilaalle yksinkertainen. Asukkaan on ilmoitauduttava haluamansa hoitopaikan listoille, ja jos potilas ei tee itse valintaa, hänelle ehdotetaan hoitavaa lääkäriä. Potilaalla on mahdollisuus vaihtaa lääkäriä neljä kertaa vuodessa ja potilaan käyntimaksu ei riipu siitä, onko lääkäri yksityisellä vai julkisella puolella. Maksukatto kattaa yhtäläisesti koko järjestelmän.

Palvelusetelit ovat tehostamisen kärki

Pisimmälle vietyjä valinnanvaran toteutuskeinoja on palvelusetelijärjestelmä. Palvelusetelijärjestelmän käynnistäminen edellyttää prosessien vakioisuutta ja laadunvalvontaa, jotta eri tuottajien tarjooma täyttää toisaalta järjestelmän vaatimukset, kuten turvallisuuden, laadun ja yhteensopivuuden, mutta on toisaalta myös kilpailukykyistä saatavuudeltaan, hinnoittelultaan yms. Erikoissairaanhoidon palveluissa palvelusetelijärjestelmä sopii parhaiten alueille, joilla on tarve suureen määrään kevyemmän osaamistason operatiivista toimintaa (ns. bulkkileikkaukset) siten, että niistä osa jää ”yli” yliopistosairaaloiden tehtäväksi, jotta vaativampaan osaamiseen sekä harvinaisempiin ja vaikeampiin tapauksiin keskittyville yksiköille tulisi harjaantumisen ja diagnostiikan kannalta myös riittävä määrä tavanomaisempia tapauksia vastaan.

Palvelusetelin käyttöönotto ei välttämättä merkitse yksityistämisteen kasvua, sillä julkisen terveydenhoidon näkökulmasta se voi myös korvata ostopalveluja – usein taustalla on tilanne, jossa hoitotakuuvelvoit-

Palvelusetelin käyttöönotto ei välttämättä merkitse yksityistämisteen kasvua, sillä julkisen terveydenhoidon näkökulmasta se voi myös korvata ostopalveluja

teen tai muun syyn vuoksi jonkin palvelun kysyntä on lähtökohtaisesti suurempi kuin mihin julkinen palvelutuotanto kykenee vastaamaan. Yksityisiä markkinoita ei erikoisosaamista vaativilla aloilla

voi myöskään kovin helposti polkaista pystyyn; hyvin toimiva palvelusetelijärjestelmä edellyttää myös riittävän monta toimijaa kuluttajan valittavaksi, jotta syntyy aitoa markkinadynamiikkaa.

Ensimmäisten palvelusetelipilottien joukossa Suomessa ja Ruotsissa ovat olleet kaihileikkaukset. Niitä tekee Tukholman alueella yhdeksän eri tuottajaa, yliopistosairaala mukaan lukien. Kun leikkausten kokonaisvolyymi oli 19 000 leikkausta vuonna 2010, tästä riitti pienimmällekkin yksikölle 550 leikkausta.

Uudellamaalla kaihileikkauksetelikoikeilu aloitettiin 2010, jolloin leikkauksia oli 11 000-12 000, joista yliopistosairaala kykeni hoitamaan itse alle puolet. Ensimmäisessä haussa mukaan ilmoittautui vain yksi toimija, mutta hintoja korotettiin ja toiminnan alkaessa maaliskuus-

sa 2011 toimijoita oli jo kourallinen. Kaihileikkausten soveltuvuutta palvelusetelipohjaiseen tuotantoon tukevat yksityisen sektorin laaja silmälääkärikanta, leikkausten keveys, hoitoprosessin vakioitavuus sekä yksityisen puolen operatiivinen perusosaaminen, joka perustuu eilääketieteellisiin perusteisiin tehtäviin bulkkileikkauksiin (mm. ikänäön laserkorjaukset).

Todellinen valinnanvapaus edellyttää pohjakseen riittävää tietoa. Ruotsissa potilailla on verkossa (www.vardguiden.se) mahdollisuus vertailla eri palvelutuottajia. He saavat arvion todennäköisestä hoitopääsyajasta ja pääsevät täyttämään maakäräjien palaute- ja laatuarvion.

Todellinen valinnanvapaus edellyttää pohjakseen riittävää tietoa. Ruotsissa potilailla on verkossa mahdollisuus vertailla eri palvelutuottajia.

Olennaista on, että palvelun tilaaja ei tyydy vain määrittämään ja valvomaan minimilaatukriteerejä ja niiden täyttämistä, vaan tuottajat joutuvat kilpailemaan

monipuolisesti myös palvelevuudessa. Yhtenä mitattavana suurena on myös se, suosittelevatko potilaat palveluntuottajaa. Toisin sanoen käyttäjänäkökulma

Olennaista on, että palvelun tilaaja ei tyydy vain määrittämään ja valvomaan minimilaatukriteerejä vaan että tuottajat joutuvat kilpailemaan myös palvelevuudessa

ja -palaute on mukana, mutta luotettavuuden varmistamiseksi se kierrätetään viranomaisten kautta.

Potilaan itse valittavia julkisen terveydenhoidon palveluja ovat Ruotsissa mm. omalääkäri, neuvola, logopedi, silmänpohjakuvaus, influenssarokotukset, tietyt alaraajojen ortopediset operaatiot ja synnytykset. Myös hammashoidossa on mahdollisuus valita yksityislääkärin ja julkisen hammashoidon välillä, sekä ajanvaraus- että päivystystapauksissa. Hammashoito on ilmaista 18 ikävuoteen asti. Palveluvalikoiman laajentuminen tapahtuu maakäräjittäin ja valinnanvapauden soveltaminen on vapaaehtoista maakäräjille ja kunnille.

Tilaaja-tuottajamalli ei ole ongelmaton. On vaikea määrittellä, mikä on tuottajille riittävä ja turvaava osaamistaso. Lisäksi Ruotsissa puolet tilaajien työstä käytetään ostamiseen, viidennes seurantaan ja kymmenesosa tarveanalyysiin.

Palvelusetelitoiminnan yleistä määrittelyä ja kehittämistä koko sosiaali- ja terveyssektorin alueelle on Suomessa koordinoanut Sitra. Kuvaavaa suomalaiselle järjestelmälle on, että muutosagentiksi on tarvittu yleisesti rakenteisiin erikoistunut organisaatio. Samaan aikaan maassa on useita instituutioita, joiden nimenomaisena tehtävänä on järjestelmän kehittäminen, kuten sosiaali- ja terveysministeriö tai Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

Kustannuskehitys aisoihin tuloksellisuudesta tinkimättä

Ruotsissa terveystenot asukasta kohti ovat olleet koko 2000-luvun ajan yli OECD-keskiarvon, hieman yli yhdeksän prosenttia BKT:stä. Suomessa taas ollaan hieman alle OECD-keskiarvon runsaassa kahdeksassa prosentissa, jonne nousiin sen jälkeen, kun 90-luvun alussa lama pudotti luvun yhdeksästä alle kahdeksan.

Terveystenotujen vuosikasvu henkeä kohti oli vielä vuosituhatosen vaihteessa molemmissa maissa 6-8 %. Sekä Suomessa että Ruotsissa kasvu on saatu kuriin.

Terveystenotujen vuosikasvu henkeä kohti oli vielä vuosituhatosen vaihteessa molemmissa maissa 6-8 %. Sekä Suomessa että Ruotsissa kasvu on saatu kuriin. Ruotsissa on pääs-

ty jonkin verran alemmalle tasolle 2,1-2,6 prosenttiin, Suomessa kasvuvauhti on 2,3-3,3 prosenttia. Juuri tämä vuosikasvu on rahoituskyvyn kriittinen mittari, kun huoltotase heikkenee lähivuosina dramaattisesti. Suuret ikäluokat poistuvat työelämästä ja samalla sairastavat enemmän vanhetessaan.

Samaan aikaan Ruotsi on kyennyt kasvattamaan lääkäreiden määrää Suomea enemmän. Suomessakin lääkärimäärä tuhatta asukasta kohti on noussut 90-luvun alun laman jälkeen. Luku on nyt 2,7, kun se on Ruotsissa 3,6.

Hoitajia sen sijaan Suomessa on yli 15 ja Ruotsissa vain vähän yli 10 kappaletta tuhatta asukasta kohti. Koska vuodepaikkojen määrä on kukaunkin sama, ero tuskin johtuu siitä, että Ruotsissa hoito olisi avohoitopainotteisempaa.

Hoitajat ovat halvempaa mutta kuitenkin korkeasti koulutettua työvoimaa. Olisi houkuttelevaa ajatella, että hoitajat hoitavat meillä osan siitä työstä, jonka lääkärit tekevät Ruotsissa. Valitettavasti lääkärivastaanottojen tilasto kertoo toisenlaista kieltä. Ruotsissa määrä on ollut varsin pitkään hieman alle kolme tuhatta asukasta kohti, kun taas Suomessa määrä repsahti laman myötä yli neljän ja on sitkeästi pysytellyt siellä. Näin ollen ilmiö, joka näkyy lääkärin

Ilmiö, joka näkyy lääkärin kuormittumisena Suomessa, kertoo siitä, että lääkärikäyntejä käytetään osin sellaisiin asioihin, jotka Ruotsissa hoituvat muilla tavoin

kuormittumisena Suomessa, kertoo siitä, että lääkärikäyntejä käytetään osin sellaisiin asioihin, jotka Ruotsissa hoituvat muilla tavoin.

Vaikka Ruotsissa rahaa käytetäänkin aavistus enemmän kuin Suomessa, se kohdentuu jossain määrin eri lailla. Ennen kaikkea se poikii merkittävästi paremmin terveyttä kuin vastaava raha Suomessa, vaikka käytävissä olevat mittarit ovatkin karkeita.

OECD:n tilastojen mukaan suomalaisten vastasyntyneiden lasten odotettavissa oleva terveiden vuosien määrä on 54. Se on Euroopan talousalueen alhaisimpia. Ruotsin vastaava luku, 67, on puolestaan OECD-maiden korkeimmasta päästä, suhteutetaanpa tämä sitten BKT:hen tai terveystalouteen henkeä kohti.

Suurissa, potentiaalisesti tappavien tautien potilasryhmissä kuten sydän- ja verisuonitaudeissa sekä syövässä molemmat maat ovat kuolleisuustilastoissa Euroopan mallioppilaita ilman merkittäviä keskinäisiä eroja. Itsemurhissa ja liikenneonnettomuuksissa, yleisimmissä väkivaltaisissa kuolinsyissä, Suomi sen sijaan on edelleen kirkkaasti Ruotsia edellä.

Vaikka sekä Suomessa että Ruotsissa on korkeat eliniänodotteet, OECD ennustaa suomalaisten vanhempien elävän loppuelämänsä sairaampina kuin ruotsalais-

OECD ennustaa suomalaisten vanhempien elävän loppuelämänsä sairaampina kuin ruotsalaisten

ten. Suomalaisista myös harvempi kokee, että terveys on hyvä (Suomi 69 %,

Ruotsi 79 %). Samalla tavoin useampi kokee kärsivänsä terveysongelmista (Suomi 41 %, Ruotsi 33 %). Subjekttiivisten kokemusten mer-

kitystä ei pidä aliarvioida. Ne kertovat kansalaisten kokemuksesta, että heidän terveytensä on arvokasta – että siitä välitetään ja että asiointi terveydenhoitojärjestelmän kanssa tuottaa tulosta.

Hyvät kokemukset terveystalvveluista edesauttavat niiden tehokasta, oikea-aikaista käyttöä oikeaan tarpeeseen. Mitä enemmän siirrytään valinnanvaraan perustuviin järjestelmiin, sitä isompi osa vastuusta on myös potilaalla itsellään. Tässä on molemmissa maissa vielä paljon tehtävää.

Markus Leikola on Delicate Services -konsulttiyrityksen toimitusjohtaja. Hän on toiminut pitkään mm. mediassa ja mainostoimistotalalla. Leikolan mielestä syy siihen, että ruotsalaiset voivat paremmin kuin suomalaiset, on friskt humör – terve mieliala terveessä ruumiissa. Det är det som susen gör!

Merkillä on väliä

Ruotsalaiset ovat huippubrändäjiä. Miten he sen tekevät ja voiko sitä imitoida?

Marko Erola

- Ruotsalaiset vaatemerkit nousivat maailmanmenestyksiksi, kun suomalaiset jäivät kotimarkkinoille.
- Ruotsissa on ollut vahva venture-henki. Ruotsalaiset valmistajat siirtyivät varhain halpamaihin, mutta loivat samalla mielikuvaa sosiaalisesta vastuusta.
- Suomessa tehdään innovaatioita, Ruotsissa brändejä. Olemme liikaa Einstein ja liian vähän Marilyn. Kansainvälistymisen kynnyksellä suomalaisinnovaatio päättyy turhan usein ulkomaisiin käsiin.
- Suomalaisten on opittava ottamaan asiakas paremmin mukaan osamarkkinoijaksi.

Bränditutkija Kirsti Lindberg-Repo antaa tehtävän: *Kävelepä Aleksia.*

Aloitan Senaatintorilta ja alan kulkea Aleksanterinkatua, Helsingin yhtä keskeisintä ostoskatua, kohti Mannerheimintietä. Kirjaan muistiin tuotemerkkejä sitä mukaa kuin niitä tulee vastaan:

Wolford, Halonen, Jokinen, G-Star Raw, Max Mara, Nilson Shoes, H&M, Dressmann, Mango, Zara, Rizzo, Tiger of Sweden, Lindex, MTWTFSS Weekday, Monki, Zio, Vila, Guess, Esprit, Björn Borg, Selected Brands, Vagabond, Kappahl.

Vaatekauppojen kujanjuoksu päättyy Kolmen sepän aukiolle Vanhan ylioppilastalon ja Stockmannin väliin. Suoraan edessä, Mannerheimintien toisella puolella näkyy vielä yksi vaatemerkki, Gina Tricot.

Google kertoo, että muistikirjaani tallentui yksi brittiläinen tuotemerkki (Wolford), kaksi suomalaista (Jokinen, Halonen), kaksi amerikkalaista

(Guess, Esprit), yksi tanskalainen (Vila), kolme espanjalaista (Mango, Zara, Zio), yksi italialainen (Max Mara), yksi norjalainen (Dressmann) ja yksi hollantilainen (G-Star Raw).

Lisäksi olen nähnyt 12 ruotsalaista vaatemerkkiä (kaikki loput mainitut), yhtä monta kuin muunmaalaisia yhteensä. Senkin merkitsin muistiin, että H&M:llä on Aleksilla kolme myymälää; omansa naisille, miehille ja lapsille.

Kysyn H&M:stä ulos tulevalta kahdelta nuorelta naiselta, miksi he shoppasivat H&M:ssä: ”Muodikasta. Uutta. Sopivan hintaista”, kuuluvat perustelut.

Jos olisin poikennut sisään Aleksanterinkadun myymälöihin, olisin löytänyt paljon lisää ruotsalaisia tuotemerkkejä: Acne Jeans, PhilippaK, Wesc, Odd Molly, J. Lindeberg, Nudie, Cheap Monday, Whyred, Kriss, Gant, Gudrun Sjöden, Dagmar, Peak Performance...

Miten ruotsalaiset sen oikein tekevät?

H&M-korkeakoulu ja Ruotsin muoti-ihme

Ruotsista on nopeasti tullut maailman johtavia muotimaita. Suurimmalla menestystarinalla H&M:llä on 2 200 myymälää 40 maassa. Yhtiön vuotuinen liikevaihto on 127 miljardia kruunua, yli 14 miljardia euroa. Hyvin menee pienemmilläkin ruotsalaismerkeillä. Niiden myynti on kaksinkertaistunut 2000-luvulla. Maassa on parikymmentä vakiintunutta muotitaloa ja kolmisensataa pientä yritystä.

Ruotsin muoti-ihmeeseen on monta syytä, joista yksi merkittävä on H&M:n pitkä perintö. H&M on kokonaisen muotisukupolven käytännön korkeakoulu.

Ruotsin muoti-ihmeeseen on varmasti monta syytä, joista yksi merkittävä on H&M:n pitkä perintö. H&M on kokonaisen muotisukupolven käytännön korkeakoulu. Erling

Persson perusti vaateliikkeensä jo vuonna 1947. Hänen suuri oivaluksensa oli valmistaa haluttua muotia edulliseen hintaan: viimeisintä huippumuotia jäljitteleviä mutta koko kansan kukkarolle sopivan hintaisia vaatteita.

Konseptiajattelun lisäksi Persson oli edelläkävijä tuotannon ulkoistamisessa muihin maihin. H&M keskittyi muodin luomiseen ja markkinointiin. Halpamaihin siirtyminen on ollut oleellinen tekijä toiselle samoihin aikoihin syntyneessä ruotsalaisessa menestystarinassa. IKEA alkoi valmistuttaa huonekaluja Puolassa jo vuonna 1961.

Merkittävä seikka ruotsalaisten vaatteiden, kuten muidenkin tuotteiden, kansainvälisessä menestyksessä on ollut se, että maassa on ollut riittävästi riskisijoitus-

pääomia ja -osaamista.

Muotisuunnittelija

Emilia Hernesniemi

toteaa Taideteollisen

korkeakoulun opinnäy-

tetyössään (TAIK 2008), että ruotsalaiset pääomasijoittajat sijoittavat innokkaasti vaatteisiin. Vaatemerkin koetaan antavan sijoitussalkulle raikkaan ja nuorekkaan leiman.

Ruotsalaiset pääomasijoittajat sijoittavat innokkaasti vaatteisiin. Vaatemerkin koetaan antavan sijoitussalkulle raikkaan ja nuorekkaan leiman.

Helsingin Sanomien jutussa (”Ruotsin muoti-ihme valtaa maailmaa”, *HS* 15.2.2009) ruotsalaiset muotialan ihmiset nostavat esiin vielä kaksi menestykseen vaikuttanutta seikkaa. Farkkumerkki Acnen perustaja ja muotoilujohtaja Jonny Johansson sanoo, että 1990-luvun huikea menestys musiikkiviennissä antoi ruotsalaisille muodin tekijöille itsetuottamusta: ”Me kai jotenkin hoksasimme, että musiikki ja muoti ovat sukulaisia.” Menestys ruokkii menestystä.

Ruotsin muotialan yhteistyöjärjestön Moderådetin toimitusjohtaja Lotta Ahlvar puolestaan korostaa, että Acne ja monet muut menestyneet muotiyrietykset syntyivät viestintä- ja mainostoimistojen kyljessä. Acne sai alkunsa, kun se eräänä jouluna jakoi itse suunnittelemaansa farkkuja joululahjaksi asiakkaille. Golfajien suosiman vaatemerkin J. Lindebergin perustaja Johan Lindeberg hoiti Diesel-vaatteiden mainontaa ennen vaateyrittäjäksi ryhtymistään.

Uudet vaateyrittäjät osasivat markkinoida ja aloittivat siitä. Ruotsalaisten tuotteiden menestys maailmalla onkin ennen kaikkea brändäämisen taidonnäyte. Länsinaapurin yritykset ovat osanneet myydä tuotteensa kadehdittavan hyvin – olivat ne sitten vaat-

Ruotsalaisten tuotteiden menestys maailmalla onkin ennen kaikkea brändäämisen taidonnäyte

teita, huonekaluja, kodinkoneita, autoja tai Skyphen ja Spotifyn tapaisia internet-innovaatioita.

Maaginen kaava: Muoto-funktio-hinta

Halutun tuotemerkin perusta on hyvä tuote ja hyvän tuotteen perusta on innovaatio. Ruotsalainen talousverkkolehti *E24* listasi maaliskuussa 2011 suurimmat ruotsalaiset keksinnöt: lämpömittari, jakoavain, sydämentahdistin, jääkaappi, Coca Cola -pullo, dynamiitti, tetrapakkaus ja puhalluslamppu.

Kauppalehti vertasi verkkosivuillaan *E24*:n nimeämiä ruotsalaiskeksintöjä Suomalaisen Työn liiton ja Keksintösäätiön listauksiin. Lehti otsikoi: ”Tässä ovat suomalaiset ja ruotsalaiset keksinnöt – hämmästyttävä ero.”

Mikä tuo hämmästyttävä ero on? ”Ruotsalaisissa keksinnöissä on paljon sellaisia arkipäiväisiä esineitä, joita me kaikki tarvitsemme. Niitä leimaa käytännöllisyys”, Kauppalehti kirjoittaa.

Käytännöllisyys, funktionaalisuus mainitaan poikkeuksetta ruotsalaisia tuotteita käsittelevissä kirjoituksissa. Toinen niin ruotsalaisten itsensä kuin ulkomaalaistenkin esiin nostama piirre on moderni muotoilu. Kolmas on hinta. Kolminaisuus *form-function-price* on IKEAn virallinen mantra. Suunnittelijat, käytännöllisyys ja hinta hallitsevat IKEAn markkinointiviestintää. Tätä Ruotsi-kuvaa IKEAn 316 myymälää levittävät.

Designin, hinnan ja käytännöllisyyden lisäksi ruotsalaisilla tuotteilla on vahva eettinen leima

Designin, hinnan ja käytännöllisyyden lisäksi ruotsalaisilla tuotteilla on vahva eettinen leima.

Se on osin heijastusta

siitä periaatteellisesta ulkopoliitikasta, jota Ruotsi on harjoittanut Dag Hammarskjöldin ja Olof Palmén ajoista lähtien. Ruotsalaiset yritykset ovat toki olleet pragmaattisempia kuin virallinen Ruotsi, mutta ne ovat tehneet halpamaissa toimimisen välttämättömyydestä hyveen olemalla edelläkävijöitä ekologisuudessa, valmistusketjun jäljitettävyydessä ja sosiaalisessa vastuussa.

Osin paremmasta pääomituksesta johtuen ruotsalaisilla on ollut enemmän *venture*-henkeä kuin suomalaisissa. Neuvostoliiton romahdettua ja

itäisen Euroopan vapauduttua ruotsalaiset lähtivät paljon suomalaisia hanakammin hyödyntämään Baltian, Venäjän ja Puolan markkinoiden mahdollisuuksia, vaikka noissa maissa toimiminen vaati myös joustavaa moraalaa.

Osin paremmasta pääomituksesta johtuen ruotsalaisilla on ollut enemmän venture-henkeä kuin suomalaisissa

Tuore esimerkki ruotsalaisten eettisestä pragmatismista on vuonna 2007 perustettu farkkumerkki Noko Jeans. Kolmen mainostoimistotaustaisen nuoren miehen yrityksen idea oli valmistuttaa länsimaisen nuorisokulttuurin ikonituotetta Pohjois-Koreassa, kommunistisessa diktatuurissa, jonka kanssa muu maailma ei halua olla tekemisissä.

Nokon perustajat ilmoittivat haluavansa avata eristäytyneen maan ”lapsen askelin”. Kun kalliiden design-farkkujen suunnittelijaksi palkattiin vielä nouseva nuori tähti, Noko sai valtavasti julkisuutta varsin pieneen tuotantoonsa nähden.

Siellä se säihke on!

Innovaatio ja sen pohjalta taloudellisesti valmistettu kaupallinen tuote ovat välttämättömyys globaalissa kilpailussa menestymisessä. Hyvä tuote ja tuotekonsepti eivät kuitenkaan riitä.

Hyvä tuote ja tuotekonsepti eivät riitä. Asiakkaat haluavat ostaa brändättyä konseptia.

Hankenin markkinoinnin laitoksen dosentti ja Brand Audit Groupin toimitusjohtaja Kirsti Lindberg-Repo sanoo, että yritykset tuottavat tuotteita ja palveluita, mutta asiakkaat haluavat ostaa brändättyä konseptia. Tällä ”kolmannella portaalla” (innovaatio-tuote-brändi) asiakas on valmis maksamaan premium-hinnan ja on erittäin lojaali. Lojaalius mahdollistaa brändin laajentamisen muihin tuotteisiin.

Brändiarvon katsotaan koostuvan kolmesta palikasta: tunnettuus (*recognition*), arvostus (*respect*) ja miellyttävyys (*customer likeability*). Ihan tapauksessa nämä kolme ovat balanssissa mahdollisimman korkealla tasolla.

Lindberg-Revon mukaan ruotsalaisten menestyksessä on pitkälti kyse siitä, että he ovat tehneet tuote- ja brändikonseptit erittäin huolellisesti ja menneet ne edellä maailmalle: Volvo on *maailman turvallisin* auto. IKEA on *modernin käytännöllinen ja edullinen* huonekalu. H&M on *uusinta muotia mutta silti edullinen*.

”Haluttavuus löytyy brändistä, siellä on se säihke,” Lindberg-Repo sanoo.

Suomi on Ruotsin tavoin innovatiivinen maa, patenttihakemusten ja väkiluvun suhdeluvulla mitaten selvästi innovatiivisempikin (Ruotsin 9,5 miljoonaa asukasta jätti 5 296 patenttihakemusta vuosina 2009-2010, Suomen 5,4 miljoonaa asukasta jätti 3 766). *Talouselämä* (4/2011) ky-

Miksi lupaavat suomalaiset kasvuyritykset päätyvät ulkomaisiin käsiin, kun niiden pitäisi ryhtyä valloittamaan maailmaa?

syikin artikkelissaan, miksi lupaavat suomalaiset kasvuyritykset päätyvät ulkomaisiin käsiin, kun niiden pitäisi ryhtyä valloittamaan maailmaa.

”Rahat loppuvat usein silloin, kun pitäisi vielä tehdä kansainvälinen markkinointitutkimus ja mittaus ennen kuin positioidaan itseä ulkomaille. Toinen syy on siinä, ettei tiedetä, miten tämä viimeinen osuus hoidetaan, miten karvalakki saadaan näyttämään rojalistiselta päähi-

Meillä on Einsteinit, mutta meiltä puuttuu Marilyn

neeltä. Meillä on Einsteinit, mutta meiltä puuttuu Marilyn”, bränditutkija Lindberg-Repo vastaa.

Luontaista etumatkaa ja feodaalista maineveroa

Brändiajattelu tuli liikeajatteluun toden teolla vasta 1990-luvun puolivälissä. Yksi ajankohtainen osoitus brändin arvonnoususta on Suomen maabrändin kohentamiskeinoja etsinyt työryhmä, jonka raportti valmistui syksyllä 2010. Työryhmän kokoaminen oli jo sinänsä osoitus brändäämisen arvon tunnustamisesta.

Toinen osoitus brändien tärkeydestä on Ernst & Youngin maaliskuussa 2011 julkistama kansainvälinen tutkimus. Sen mukaan yritysten ylin

yrittäjäjohto keskittyy nyt eniten brändeihin ja yrityksen maineeseen. Suomalaisten yrittäjäjohtajien prioriteettilistalla brändi on tutkimusten mukaan kolmanneksi tärkein asia.

Maabrändejä arvottavan tutkimusyhtiö Anholt-GfK Roperin Nation Brands Indexissä Ruotsi on sijalla kymmenen. Suomi on sijalla 17. Kuudesta alaindeksistä neljässä Ruotsi on kärkikympissä, kun Suomi ei ole yhdessäkään. Lisäksi Ruotsi on ainoana Pohjoismaana 15 parhaan maan joukossa kaikissa kuudessa alaindeksissä. Suomi on yhdessä alaindeksissä (hallinto) sijalla 11.

Ruotsissa on useita maabrändin edistämiseen vihkittyneitä organisaatioita, kuten Svenska Institutet SI, Visit Sweden, ulkoministeriö, Invest Sweden ja Export Rådet. Mutta kuten SI:n brändikehitysjohdaja Joakim Norén toteaa Ruotsin uutisia englanniksi maailmalle levittävissä The Local -verkkolehdessä, vaikuttavinta työtä Ruotsibrändin eteen ovat tehneet Volvon, IKEAn ja ABBA:n tapaiset menestystarinat.

Vaikuttavinta työtä Ruotsibrändin eteen ovat tehneet Volvon, IKEAn ja ABBA:n tapaiset menestystarinat

Kiinnostavaa kyllä, omien sankareidensa lisäksi Ruotsi hyötyy lähes yhtä paljon suomalaisten, tanskalaisten, norjalaisten ja islantilaisien menestyksestä. Maabrändäyksen pioneeri Simon Anholt toteaa The Swedish Wiren haastattelussa, että Ruotsin brändi on niin hyvä, että missä tahansa Pohjoismaassa tehty hyvä sataa pääosin Ruotsin laariin.

Ruotsin brändi on niin hyvä, että missä tahansa Pohjoismaassa tehty hyvä sataa pääosin Ruotsin laariin

Anholtin laskelmien mukaan tämä ”feodaalinen mainevero” on erittäin raskas. Bang&Olufsen, Lego ja Nokia lisäävät kymmenen senttiä imagoarvoa oikeille kotimailleen, mutta loput 90 senttiä kohentavat Ruotsin mainetta. Ruotsi on ainoa Pohjoismaa, jota kukaan ei sotke toiseen Pohjoismaahan. Ruotsalaisilla brändääjillä on näin luontainen etumatka suomalaisiin ja lähes kaikkiin muihin maihin verrattuna.

Bränditutkija Lindberg-Repo nostaa Ruotsibrändin rakentajista historiallisesti merkittävimmiksi Nobelin palkinnon, Greta Garbon sekä Ingrid ja Ingmar Bergmanin, älyköt ja kaunottaret, mitenkään vä-

Ruotsalaiset yritykset ovat sisäistäneet sen, että kaupallisissa tuotteissa on oltava garbomaista lumoa

heksymättä Björn Borgin, ABBA:n, Astrid Lindgrenin tai viimeisimpänä dekkarikirjailija Stig Larssonin panosta. Brändin rakentaji-

en järjestys ei ole olennainen. Olennaista on, että ruotsalaiset yritykset ovat sisäistäneet sen, että kaupallisissa tuotteissa on oltava garbomaista lumoa.

Tästä ymmärryksestä hyvä esimerkki on H&M:n käytäntö myydä yhden kuukauden vuodessa muodin supertähtien, kuten Karl Lagerfeldtin, Sonia Rykielin, Stella McCartneyn tai Madonnan, suunnittele-
mia vaatteita ja luoda näin brändiarvoa. Ruotsalaiset vaatemerkit ovat samasta syystä Aleksanterinkadulla, Helsingin kalleimmilla ja arvostetuimmilla myyntipaikoilla. Vuokraan mennyt raha tulee korkoineen takaisin brändiarvossa.

”Hennes&Mauritz ei ollut erityisen hehkeä vielä 1970-luvulla, kun kävin Ruotsissa ensimmäinen kerran. Sitten he keksivät myydä konseptia tuotteiden sijaan. He onnistuivat ensin kotimaassa ja veivät toimivat konseptit maailmalle. Ruotsiin on kertynyt todella paljon osaamista sen suhteen, miten brändin kanssa mennään maailmalle ja miten brändiä laajennetaan”, Lindberg-Repo sanoo.

Teknopalvelut me kyllä osaamme

Bränditutkijan mielestä Suomella on kolme vaihtoehtoa ruotsalaisten pitkän markkinoinnillisen etumatkan kiinni kuromiseksi.

Voimme tehdä yhteistyötä ruotsalaisten kanssa. Voimme kopioida heitä. Tai voimme jalostaa omat markkinointitapamme tässä ajassa toimiviksi ja suuntautua aloilla, joilla meillä on parhaat menestymisen edellytykset.

Suomen kannattaa erikoistua huipputeknologiasta johdettujen palvelujen tuottamiseen ja brändäämiseen

Lindberg-Revon teesi on, että Suomen kannattaa erikoistua huipputeknologiasta johdettujen palvelujen tuottamiseen ja brändäämiseen.

Hänen mukaansa suomalaiset tunnetaan teknisesti innovatiivisina ongelmanratkaisijoina. Suomalainen on toisin sanoen paikallaan siellä, missä tarvitaan Einsteinia, mutta missä tullaan toimeen ilman Marilynä.

Lindberg-Repo kävi huhtikuussa American Academy of Advertisingin seminaarissa Phoenixissa puhumassa *Nordic Approachista*. Tämän markkinointiteorian isät ovat Hankenin markkinointiprofessori Christian Grönroos ja Tukholman yliopiston emeritusprofessori Evert Gummesson. Kaksikko oivalsi jo 1980-luvulla, että amerikkalaiset markkinointiteoriat ovat teorioita siitä, miten tavaraa myydään valtavilla kotimarkkinoilla, joilla on runsaslukuinen media ja erittäin kilpailtu jakeluporras.

Klassiset 4P-markkinointiteoriat (*Product-Price-Placement-Promotion*) eivät sellaisenaan toimi aina ja kaikkialla. Pohjoismaisen lähestymistavan avainsanoja ovat palvelu- ja suhdemarkkinointi. Teoria lähtee karkeasti yksinkertaistaen siitä, että asiakas on saatava osallistumaan markkinointiin ja brändi-

Brändin arvon päättää asiakas. Tämä ajatus on sosiaalisen median aikakaudella ajankohtaisempi kuin koskaan.

arvon luomisprosessiin. Brändin arvon päättää asiakas. Tämä ajatus on sosiaalisen median aikakaudella ajankohtaisempi kuin koskaan.

”Arvolupaus on kommunikoitava toisella tavalla kuin ennen. Asiakas on osamarkkinoija kaikessa. Häntä on kaikin tavoin aktivoitava kaikissa kohtaamispisteissä johdonmukaisella viestillä ja niin, että hän saa äänensä kuuluviin. Kun arvolupaus menee asiakkaalta asiakkaalle, siinä on mukana lähdekritiikki ja -luotettavuus”, Lindberg-Repo sanoo.

Tätä kirjoitettaessa *Helsingin Sanomissa* pyörii mainoskampanja, joka on esimerkki *Nordic Approachista*. ”Tukholma on hieno kaupunki”-mainoksen sijasta VisitSweden ja Silja Line hakevat ”kulttuurireporttereita” Tukholmaan. Hakemusten perusteella valitut kahdeksan reportteria pääsevät ”avustajineen” tutustumaan ilmaiseksi Tukholman kulttuuriin, muotiin, ruokaan, urheiluun ja kaappoihin. He bloggaavat kokemastaan sanoin ja kuvin.

Phoenixissä Lindberg-Repo esitteli amerikkalaisyleisölle Elisan Vahtipalvelun. Elisa Vahti lähettää käyttäjänsä kännykkään kuvan tämän kotoa, jotta käyttäjä voi varmistua siitä, että kotona kaikki on mallillaan.

Tämä kekseliäs palvelu leviää tehokkaasti sosiaalisessa kanssakäymisessä, kun tyytyväiset käyttäjät esittelevät tutuilleen kännykkäänsä tulleita kuvia ja kertovat käyttökokemuksiaan.

Bränditutkijasta Suomessa on paljon Elisa Vahdin tai Fonecta Finderin tapaisia palveluja, joista voi tulla suomalaisia vientimenestyksiä.

”Suomi voi olla huippumaa palveluntuotannossa, kunhan keräämme voimavaramme, yhdistämme osaamisemme ja kokemuksemme sekä teemme asioita yhdessä asiakkaiden kanssa. Tässä on nyt vähän samaa fiilistä kuin oli silloin talvisotaan lähdettäessä. Sukset esiin!”

Marko Erola on vapaa toimittaja ja tietokirjailija. Hänen kirjansa ”Paras sijoitus” sai vuonna 2010 Ekonomiliiton tunnustuspalkinnon. Erola pitää juuri nyt parhaana ruotsalaisena brändituotteena Emmaljunga-lastenrattaita.

Jarruttamalla johtoon

Eläkejärjestelmät antavat Ruotsille kilpailuedun, mutta se on tavoitettavissa

Jukka Lassila ja Tarmo Valkonen

- Indeksijarru on yksinkertainen ruotsalainen eläkeidea, joka antaa Ruotsille merkittävän kilpailuedun.
- Finanssikriisi todisti että malli toimii myös käytännössä.
- Indeksijarru ei ole kuitenkaan virheetön. Pienillä parannuksilla Suomi voisi tuottaa vieläkin toimivamman mallin esimerkiksi ns. maksukattomallin muodossa.

Lakisääteiset työeläkkeet rahoitetaan Ruotsissa kiinteillä maksuilla. Yritykset voivat siksi ennakoida paremmin työvoimakustannusten kehitystä. Tämä antaa Ruotsille kilpailuedun, koska työvoimakustannukset ovat tärkeitä yritysten sijaintipäätösten kannalta.

Samalla kansalaiset ovat turvassa usein toistuvien eläkeuudistusten lopputuloksiin liittyvältä epävarmuudelta. Julkisen talouden kannalta on tärkeää, että eläkkeiden rahoitus on kunnossa ilman tulevaisuudessa uhkaavia maksunkorotuksia. Suomen työeläkejärjestelmä on näiltä osin huonompi kuin Ruotsin.

Ansaintaeläkkeiden suuruus määräytyy Ruotsissa työuran aikana maksettujen työeläkemaksujen ja eläkkeiden indeksikorotusten perusteella. Maksuprosentti on kiinnitetty pysyvästi. Jos palkkasumman hitaan kasvuvauhdin tai puskurirahastojen heikon tuoton vuoksi näyttää siltä, etteivät rahat riitä tulevien eläkkeiden maksuun, indeksointia heikennetään. Tämä ns. indeksijarru leikkaa sekä maksussa olevia eläkkeitä että aiemmin karttuneita mutta vielä maksamatta olevia eläkeoikeuksia. Riskejä siis jaetaan koko aikuisväestön kesken.

Käyttökokemusta jarrusta Ruotsissa ei ollut ennen finanssikriisiä. Kriisi olikin järjestelmän poliittisen uskottavuuden kannalta totinen testi. Järjestelmä läpäisi testin: indeksijarrun vuoksi eläkkeitä on todella pienennetty eikä vain hidastettu niiden kasvua, kuten jarrua suunniteltaessa uskottiin pahimmillaan tapahtuvan.

Suomen elinaikakertoimen esikuva löytyi aikoinaan Ruotsista. Suomi toivottavasti lähivuosina sopii koko eläkejärjestelmän tasapainottavasta mekanismista osana työeläkejärjestelmän kestävyysongelman ratkaisua. Uudesta mekanismista voidaan tehdä parempi kuin Ruotsissa, jolloin Suomen järjestelmä siirtyisi lopullisesti maailman parhaiden eläkejärjestelmien eliittiin.

Suomen eläkejärjestelmällä on rahoitusongelma

Suomen yksityisalojen työeläkejärjestelmässä on rahoitukseen liittyvä ongelma. Nykyinen palkkoihin suhteutettu maksutaso – tänä vuonna

Nykyinen palkkoihin suhteutettu maksutaso ei tulevaisuudessa riitä työeläkkeiden maksamiseksi, jos eläkkeet määräytyvät nykyisten sääntöjen mukaisesti

n. 22,1 % – ei tulevaisuudessa riitä työeläkkeiden maksamiseksi, jos eläkkeet määräytyvät nykyisten sääntöjen mukaisesti. Eläketurvakeskus arvioi, että näitä maksuja joudutaan nostamaan

neljä prosenttiyksikköä seuraavan kymmenen vuoden kuluessa (Elo ym., 2009).

Työeläkejärjestelmän rahoitus siis perustuu ajatukseen, että maksuprosenttia korotetaan, mutta vasta tulevaisuudessa. Tämä on toteutuessaan epäoikeutettua tulevien maksajien kannalta: he joutuvat maksamaan enemmän, jotta saisivat yhtä suuren eläkkeen suhteessa palkkatuloihinsa kuin nykyiset maksajat. Voi kysyä, miksi tulevat maksajat suostuisivat tähän.

Vaihtoehtona on hoitaa ainakin osa rahoitusongelmasta leikkaamalla eläkkeitä. Näin on tehty monta kertaa viimeisten 20 vuoden aikana. Maksuihin ja eläkkeisiin liittyvä epävarmuus on ongelma paitsi yrittäjille niin myös tulevaisuuttaan suunnitteleville kansalaisille.

Suomen eläkejärjestelmän rahoituksellinen kestävyys voidaan palauttaa verraten pienillä uudistuksilla. Ne kannattaa suunnitella sellaisiksi, että eläkejärjestelmästä tulisi meille kilpailuetu, ja samalla eläkelupauksemme olisivat uskottavimpia EU-maiden joukossa.

Suomen eläkejärjestelmän rahoituksellinen kestävyys voidaan palauttaa verraten pienillä uudistuksilla

Kaksivaiheinen uudistus, jolla ohitetaan Ruotsi

Maksunkorotusten lykkäämisen sijasta *maksut pitäisi heti asettaa tasolle, jolla niiden uskotaan riittävän tulevien työeläkkeiden maksamiseen. Tämä on ehdotetun uudistuksen ensimmäinen osa.*

Maksunkorotusten lisäksi uudistus voi sisältää myös eläkemenojen kasvua hidastavia sääntömuutoksia. Tällaisilla muutoksilla järjestelmän rahoitus tulee kestäväksi, ja samalla koko työeläkejärjestelmä tulee uskottavammaksi ja reilummaksi tulevien sukupolvien kannalta.

Maksunkorotusten lykkäämisen sijasta maksut pitäisi heti asettaa tasolle, jolla niiden uskotaan riittävän tulevien työeläkkeiden maksamiseen

Tarvittava toimenpidekokonaisuus voi koostua monesta osasta. Jos etuussääntöjä ei haluta muuttaa, työeläkemaksujen korotus odotusarvoisesti oikealle tasolleen nostaa sekä työnantajan että työntekijän maksua pari prosenttiyksikköä. Eläke-etuuksiinkin voidaan puuttua, esimerkiksi siten, että nykyistä 1,9 prosentin karttumaa ikävälille 53-62 alennetaan.

Monia muitakin tapoja löytyy; eläkesäännöissä on monia kertoimia ja rajoja, joiden vaikutukset sekä eläkkeisiin että niiden rahoitukseen voidaan etukäteen arvioida suhteellisen hyvin. Monia näistä parametreista on aiemminkin muuteltu. Toimenpidekokonaisuuden täsmentäminen on eläkepäätäjien vastuulla, eikä tässä esitetä siitä yksityiskohtaista suositusta. Päätöksenteko ei todennäköisesti ole helppoa, koska uudistuksessa on voittajien lisäksi väistämättä häviäjiäkin.

Eläkejärjestelmän eri ikärajojen nostaminen kannattaa ottaa osaksi uudistusta. On kuitenkin huomionarvoista, että työeläkejärjestelmän rahoituksellisen kestävyuden turvaaminen on eri ongelma kuin se, mitä työmarkkinajärjestöt ovat yrittäneet ratkaista vuoden 2009 keväästä

Työurien pidennys ei ole yksinään riittävä ratkaisu eläkkeiden rahoitusongelmiin. Sillä on suurempi merkitys valtion ja kuntien talouden kannalta.

alkaen. Työurien pidennys ei ole yksinään riittävä ratkaisu eläkkeiden rahoitusongelmiin. Sillä on suurempi merkitys muun julkisen sektorin eli valtion ja kuntien talouden kannalta.

Kun arvioidaan, riittääkö maksutaso tulevien eläkkeiden maksamiseen, joudumme väestö- ja talouskehityksen osalta nojautumaan ennusteisiin, jotka väistämättä ovat epävarmoja. Siksi maksutaso voidaan asettaa vain odotusarvoisesti kohdalleen. Kestävä rahoitus ei kuitenkaan vaadi, että maksutaso pidetään täysin vakiona, kuten Ruotsissa.

On kuitenkin sovittava säännöistä, joissa selvästi määritellään miten toimitaan, jos työeläkemaksu uhkaa nousta liikaa. Tämä on ehdotetun

On sovittava säännöistä, joissa selvästi määritellään miten toimitaan, jos työeläkemaksu uhkaa nousta liikaa

uudistuksen toinen osa. Ilman tällaisia sääntöjä maksun- korotusten lykkääminen voi jälleen muodostua tavaksi, ja päätyisimme nykyisenkaltaisiin ongelmiin.

Automaattisten sopeuttajien yhteydessä olisi luontevaa miettiä, miten sijoitustuottoihin liittyvät riskit jaetaan.

Eläkerahastot ottavat kasvavassa määrin riskejä sijoituksissaan, jotta saisivat paremman tuoton rahastoille. Sijoitustuotot eivät nykysääntöjen mukaan vaikuta eläkkeiden suuruuteen. Jos kuitenkin sijoitustuotot jäävät pitkän aikaa huonoiksi, on joko korotettava maksuja tai leikattava etuuksia. Erityisesti tilanteissa, joissa väestökehitys on eläkejärjestelmän kannalta odotettua epäsuotuisampi pysyvästi, ei kaikkea korjaustarvetta voida kanavoida korkeampiin maksuihin. Etuudet eivät siis ole riippumattomia sijoitusten tuotosta, jos menee huonosti.

Hyvien sijoitustuottojen aikana eläke-etuudet voivat vastavuoroisesti nousta. Automaattisiin indeksijarruihin tai muihin etuuksien sopeutta-

jiin on helppo rakentaa mekanismi, joka palkitsee hyvistä vuosista. Ruotsissa asiasta on indeksijarrun yhteydessä keskusteltu, mutta järjestelmän rahoitusilanne ei ole niin hyvä että kiireellisiä päätöksiä tarvittaisiin.

Tulevaisuudessa eläke-etuuksia, maksuja, ikärajoja ja muita sääntöjä koskevia automaattisia sopeuttajia nähtäneen nykyistä enemmän. Niillä pyritään pitämään maksutaso vakaana, mutta luultavasti enemmän Kanadan kuin Ruotsin tavoin, siis ei välttämättä aivan vakioksi kiinnitettyinä.

Ruotsalainen mekanismi suomalaisittain

Suomessa maksujen rajoitettu vaihtelumahdollisuus voidaan muotoilla esimerkiksi maksukattomallin avulla, kuten olemme aiemmin esittäneet (Korkman ym., 2008).

Määritellään työeläkemaksuille maksukatto, joka on tasoltaan esimerkiksi 25 prosenttia. Erikseen asetettavan työryhmän tehtävänä on säännöllisesti arvioida työeläkejärjestelmän maksujen pitkän aikavälin nousupaineet. Näiden uhatessa johtaa katon ylittävään maksutasoon, jätetään työeläkkeiden indeksikompensaatiot tekemättä (”eläkejarru” toimii) siihen asti kunnes maksujen odotusarvoinen nousupaine on tavalla tai toisella saatu purettua.

Suomessa maksujen rajoitettu vaihtelumahdollisuus voidaan muotoilla esimerkiksi maksukattomallin avulla

Malli on joustava sovellus Ruotsissa käytössä olevasta tiukemmasta mekanismista, jossa ei sallita maksunmuutoksia ollenkaan. Ruotsalainen indeksijarru ei säännöiltään ole paras mahdollinen riskien oikeudenmukaisen jakautumisen ja kansalaisten hyvinvoinnin kannalta. Barr ja Diamond (2011) esimerkiksi toteavat, että pienillä muutoksilla tasapainotusmekanismi saataisiin paremmaksi.

Työeläkejärjestelmän rahoitusongelmaa ei pidä vähätellä. Jos maksujen ja etuuksien epätasapaino poistetaan maksuja korottamalla, kyseessä on 4 prosenttiyksikön suuruinen puhdas palkkaverotuksen korotus; mikään etuushan ei siinä paranisi. Riski huomattavasti suuremmillekin korotuksille on olemassa.

Ongelmaa ei silti pidä myöskään liioitella. Tämän suuruusluokan uudistuksia on Suomessa tehty ennenkin. 1990- ja 2000-luvuilla tehtyjen uudistusten vuoksi eläkejärjestelmämme rahoitustilanne on suhteellisen hyvä kansainvälisessä vertailussa. Vaaditaan kuitenkin edellä kuvatun kaltainen uudistus, jotta nousisimme aivan parhaaseen ryhmään Ruotsin ja Kanadan seuraan.

Tutkimusneuvonantaja, VTT Jukka Lassila ja tutkimusjohtaja, KTT Tarmo Valkonen työskentelevät Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksessa.

Tarmo Valkonen viettäisi eläkepäivänsä mieluiten Suomessa, koska siihen mennessä säät ovat muuttuneet sopivan lämpimiksi ja eläkkeisiin on palautettu puoliväli-indeksi. Jukka Lassila aikoo eläkkeellä oleskella Suomen ohella ainakin Keski-maassa ja Mikä-Mikä-maassa.

Ruotsalaista rohkeutta

Puolustuspolitiikassa ruotsalaiset keskustelevat aidosti ja uskaltavat tarttua rakenteisiin

Panu Pokkinen

- Kriisitilanteiden hoidossa Suomen ministeriöt varjelevat tonttejaan eikä todellisia uudistuksia tapahdu. Ruotsissa reviierejä ei tarvitse suojella, koska valmiusrahat tulevat samasta kirstusta. Hyvä esimerkki ovat Ruotsin joustavat kodinturvajoukot (Hemvärnet).
- Suomessa puolustusvoimien tehtävät ja resurssit eivät ole pitkään aikaan vastanneet toisiaan. Me suljemme silmämme epäsuhdalta, Ruotsi teki johtopäätökset ja luopui koko maan puolustamisesta.
- Kansainvälisessä politiikassa ruotsalaiset osaavat ajaa paremmin omaa etuaan. Me ujostelemme, ruotsalaiset markkinoivat.
- Ruotsi keskustelee puolustuspolitiikasta avoimesti; Suomen puolustuskeskustelu käydään umpinaisessa hillotölkissä. Ruotsalaiset valitsevat oikeista vaihtoehdoista ja sitoutuvat, meillä tutkitaan valmiiksi esitetyä kuponkia.

Monen mielestä on suoranaista typeryyttä edes esittää, että Suomella olisi mitään opittavaa Ruotsin puolustusvoimista. Ruotsi on sotilaskarikatyri, jonka sotasankareista kertova kirja kuuluu maailman ohuimpiin opuksiin Urho Kekkosen hiustenhoito-oppaan kanssa.

Todellisuudessakin Ruotsin historian sankarit ovat jo muutaman vuosisadan ajan olleet poliitikkoja ja yhteiskunnallisia vaikuttajia. Ruotsilta puuttuu lähihistorian Mannerheim.

Suomalaisten on ollut helpompi naureskella Ruotsin armeijalle hiusverkkoineen kuin ottaa mallia. Erityisen helppoa naureskelu on ollut viime vuosina, kun Ruotsi päätti luopua armeijasta käytännössä lähes kokonaan.

Puolustuspolitiikassa Ruotsin vahvuudet ovat juuri siinä, mitä ruotsalaisissa eniten pilkkaamme. He eivät ole pelkureita, vaan rohkeita. He eivät ole onnekkaita hannuhanhia, vaan sopivan röyhkeitä. He ottavat sen mitä haluavat.

Ruotsalainen, jatkuva ja keskusteleva päätöksenteko ei hidasta, vaan laajentaa näkökulmia. Ja kaiken tämän päälle ruotsalaiset eivät tavoittele pilvilinnoja vaan mitoittavat resurssien määrään.

Samat lähtökohdat, eri ratkaisut

Suomen ja Ruotsin puolustusratkaisut saattavat näyttää samankaltaisilta. Tosiasiassa ne on rakennettu täysin eri tavalla. Itse asiassa Suomen ja Norjan puolustusratkaisut ovat rakenteiltaan paljon lähempänä toisiaan kuin Suomen ja Ruotsin.

Juuri siksi Ruotsi on hyvä vertailukohde. Asian ydin ei ole yksittäisten nippeleiden kopiointi, vaan oppiminen isommista toimintamalleista. Kyse on oppimisesta samalla tavalla kuin pikkuveli oppii isoveljeltään – vältetään isomman virheet ja hyödynnetään niitä asioita, joissa toinen on parhaimmillaan. Otetaan samasta kasvuympäristöstä hyöty oman identiteetin vahvistamiseksi.

Maanpuolustukseen valmistautuminen lähtee uhkista. Ruotsi ja Suomi ovat tulleet omassa uhka-arvioissaan oikeastaan lähes samaan tulokseen: lähivuosien aikana ei ole nähtävissä, että maahan kohdistuisi sotilaallista turvallisuusuhkaa.

Yhtenevä analyysi ei yllätä, koska maat sijaitsevat vierä vieressä Pohjolan perukoilla. Arvion käsittely ja sen jälkeiset toimenpiteet taas ovat olleet täysin erilaiset. Ruotsalainen ratkaisu oli asevelvollisuusjärjestelmän lakkauttaminen. Sitä voi pitää rohkeana liikkeenä, ehkä jopa liian rohkeana.

Maailma on muuttunut, uhkat ovat muuttuneet, mutta Suomen perin-

Maailma on muuttunut, uhkat ovat muuttuneet, mutta Suomen perinteinen maanpuolustuksen malli ei

teinen maanpuolustuksen malli ei. Eduskuntavaalien tulos viittaa siihen, että ainakaan lähivuosina Suomi ei ole kovin radikaalisti mo-

dernisoimassa omaa puolustusratkaisuaan. Perussuomalaisten puolustuspoliittikka haluaa ennemminkin paluuta vanhaan.

Miksi uhka-arvoihin vastataan sitten niin eri keinoin?

Suomen ja Ruotsin järjestelmät ovat täysin erilaiset. Suomessa vastuu turvallisuuden osa-alueista on säilytetty usealle eri ministeriölle. Puolustushallinto huolehtii omista uhkistaan, toiset ministeriöt omistaan. Apua saa pyytää ja sitä annetaan, mutta todellisuudessa jokainen ministeriö pitää tiukasti kiinni omista vastuistaan. Avun vastaanotto koetaan ehkä osoituksena heikkoudesta ja kyvyttömyydestä. Pelätään oman valta-aseman heikkenemistä ja vaikutusta resursseihin. Julkisesti tietenkin keuhataan toimivaa yhteistyötä yli hallintorajojen – niin kauan, kun se ei vaikuta oman hallinnon vastuisiin.

Ruotsissa hallinnonalojen välistä suojausasetelmaa ei pääse syntymään. Maan puolustusbudjetti on rakennettu niin, että siinä ovat mukana kaikki

Ruotsissa hallinnonalojen välistä suojausasetelmaa ei pääse syntymään. Kaikki turvallisuuteen liittyvä toiminta kustannetaan samasta rahakirstusta.

puolustukseen ja yhteiskunnan kriisivalmiuteen liittyvät asiat ja niiden toteutus. Kaikki turvallisuuteen liittyvä toiminta (poliisia lukuun ottamatta) kustannetaan samasta rahakirstusta.

Kun Suomessa ministeriöt kilpailevat tehtävistä ja rahoista keskenään, Ruotsissa kaikki pohditaan ja päätetään saman pöydän ääressä. Yhteinen raha pakottaa yhteisiin valintoihin.

Kun Ruotsissa suunnitellaan puolustusbudjettia, kyseessä ei ole vain puolustusvoimille menevä rahaa suhteessa puolustusvoimien tehtäviin, vaan samassa pohditaan myös muuta kriisivalmiutta: esimerkiksi ympäristö- ja energiakatastrofeja, rajojen vartiointia ja suuronnettomuuksia. Puolustusvoimat on yksi laitos monen vertaisen rinnalla.

Ruotsalainen malli helpottaa synergian löytymistä. Juustohöylä tai lakautukset voidaan korvata järkevällä yhteistyöllä. Jos Ruotsissa sattuisi esimerkiksi Fukushima kaltainen suuronnet-

Ruotsalainen malli helpottaa synergian löytymistä. Juustohöylä tai lakautukset voidaan korvata järkevällä yhteistyöllä.

tomuus, Ruotsin malli mahdollistaisi nopean ja joustavan toiminnan ilman suuria virka-apu- ja tehtävänjakokeskusteluita. Pällekkäiset resurssit karsiutuvat ensimmäisenä. Lisäksi kokonaisajattelun malli pakottaa aidosti vertailemaan eri uhkamallien painoarvoa tämän päivän maailmassa.

Ruotsin puolustuksen suuri rakennemuutos alkoi jo 90-luvulla kylmän sodan jälkeen. Muutos huipentui kesäkuussa 2009, kun asevelvollisuusjärjestelmä päätettiin lakkauttaa. Ruotsalaiset huomasivat, että samalla kun maailma on muuttunut dramaattisesti, puolustukseen käytettävillä

Ruotsi päätti luopua maan puolustamisesta perinteistä sotilaallista uhkaa vastaan

varoilla voidaan tehdä yhä vähemmän.

Ruotsi päätti luopua maan puolustamisesta perinteistä sotilaallista

uhkaa vastaan, siirtyi sotilaallisesta puolustamisesta kohti kansainvälistä toimintaa ja panosti oman maan sisällä resursseja yhä enemmän uusin turvallisuusuhkiin varautumiseen. Ammattiarmeijan pitäisi olla valmis parin vuoden kuluttua.

Suomessa poliittinen keskustelu – samoista lähtökohdista huolimatta – pyörii edelleen vanhoilla raiteilla. Rohkea tarkastelu hukkuu poliitikojen pelkoon.

Suomessa poliittinen keskustelu pyörii edelleen vanhoilla raiteilla. Rohkea tarkastelu hukkuu poliitikojen pelkoon.

Vaikka sotilailla olisikin halu ja kalusto muokata puolustusvoimia paljon nykyistä laajemmin vastaamaan nykyajan

haasteita, poliitikot tuntuvat lukinneen perusratkaisut kylmän sodan aikaan. Puolustusvoimat yrittää tasapainoilla ja tyydyttää poliittiset toiveet, ja samalla uudistaa entistä niukemmilla varoilla maanpuolustuksen vastaamaan nykyisiin uhkamalleihin.

Viimeistään siinä vaiheessa asiat jumittuvat, kun uudistus koskisi jonkun toisen hallinnonalan vastuulle kuuluvaa toimintaa. Omista valta-asemistaan kiinnipitävät poliitikot ja virkamiehet painavat jarrua, vaikka puolustusvoimilla olisi osaaminen ja kalusto myös monien siviilikriisien hoitoon. Muut hallinnonalat pitävät kuitenkin omista vastuistaan kiinni kynsin hampain, ja varautumista tehdään päällekkäin.

Reviirijako estää rakenneuudistukset

Vaikka Suomen polun päässä on kuihtuminen, mallimme ei tarvitse olla Ruotsinkaan malli. Ruotsin palkka-armeijaksi siirtänyttä, kansainvälisiin tehtäviin

keskittynyttä ja oman maan puolustamisesta luopunutta ratkaisua nimittäin kritisoidaan tällä

hetkellä voimakkaasti. Ruotsi saattaakin joutua ottamaan muutaman taka-askeleen uudistuksissaan.

Vaikka Suomen polun päässä on kuihtuminen, mallimme ei tarvitse olla Ruotsinkaan malli

Vaikka nähtävillä ei olisikaan lähitulevaisuudessa sotilaallista uhkaa, se ei tarkoita, että oman maan puolustamisesta voi luopua kokonaan. Asia on tajuttu myös Ruotsissa sen jälkeen, kun Venäjän ja Georgian välille syttyi sota vuonna

2008. Jos Venäjä täysin yllättäen alkoi operoida Georgiassa, niin saattaisihan jossain taustalla olla edes pienen pieni

mahdollisuus siihen, että seuraavan kymmenen vuoden aikana samanlainen tilanne voisi syntyä Pohjolassa.

Vaikka nähtävillä ei olisikaan lähitulevaisuudessa sotilaallista uhkaa, se ei tarkoita, että oman maan puolustamisesta voi luopua kokonaan

Suomen ei tarvitse eikä kannatakaan lopettaa asevelvollisuutta tai unohdtaa oman maan puolustamista. Pitäisi kuitenkin uskaltaa katsoa asioita uudella tavalla. Ruotsin joustava malli on mahdollistanut sen, että yksittäiset hallinnonalat eivät taistele toisiaan vaan yhteisiä uhkia ja niukkoja resursseja vastaan. Se vaatii joskus luopumista itselleen tärkeistä asioista kokonaisuuden hyväksi.

Otetaan esimerkiksi vapaaehtoisminta. Suomessa moni vapaaehtoinen palokunta on vaarassa loppua – vapaaehtoisia ei enää riitä. Samoja vaikeuksia on vapaaehtoisen maanpuolustuksen järjestöillä tai vapaaehtoisella pelastuspalvelulla. Suomen Punainen Ristikin joutuu kilpailemaan jäsenistöstä. Ruotsissa näiden kaikkien tehtävät kuuluvat kodinturvajoukkojen (Hemvärnet) piiriin. Kodinturvajoukko muodostaa 22 000 vapaaehtoisen joukon, joka rauhanaikana avustaa viranomaisia kriisitilanteissa laajalla rintamalla: tämä joukko antaa laitukea, ensiapua, raivaustukea ja tekee ensisammutusta... Mahdollisen

sotilaallisen kriisin aikana samat joukot olisivat perusta paikalliselle sotilaalliselle maanpuolustukselle.

Ruotsin kodinturvajoukkojärjestelmä olisi oiva malli Suomelle

Ruotsin kodinturvajoukkojärjestelmä olisi oiva malli Suomelle. Itse asiassa kodinturvajouk-

koja suunnitellaan myös Suomeen. Niihin liittyvä selvitystyö on ollut käynnissä viime syksystä. Taustalla on tuleva puolustusvoimauudistus, jossa puolustusvoimien sodan ajan vahvuutta ja varuskuntien määrää saatetaan pienentää.

Ruotsista ei kuitenkaan haluta ottaa mallia Suomeen, koska ”Suomessa ei ole ruotsalaisen kodinturvan kokoista aukkoa”. Miksi? Siksi, että kaikki intressitahot haluavat pitää omat joukkonsa hoitamassa omia tehtäviään. Kolmella joukolla voi olla kolme päällikköä, yhdellä vain yksi.

Reviirijaon takia hyvä ajatus uhkaa jäädä torsoksi jo suunnitteluvaiheessa. Vaikka asiaa vasta selvitetään, jo nyt varotaan astumasta muiden viranomaisten tai järjestöjen (SPR, SPEK ja VAPEPA) tontille. Perinteinen suomalainen lopputulos on, että kodinturvajoukkojen tehtävät jäävät pääosin sotilaallisiksi – eikä mikään muutu.

Vapaaehtoisjärjestöjen viimeiset aktiivit istuvat puolityhjissä kerhohuoneissaan ja kiroilevat, kun uutta jäsenistöä ei tahdo löytyä. Järjestön vastuulla olevat tehtävät jäävät hoitamatta, kun jäseniä on liian vähän. Naapurijärjestön kanssa yhdistymistä ei kuitenkaan voi harkita.

Yhteisen edun nimissä voitaisiin talloa raja-aidat ja palvella kansalaisia kriisitilanteissa mahdollisimman hyvin. Uudistus ei vaatisi edes rohkeutta, se vaatisi vain järkeä ja epätsekkyyttä. Jos ja kun maailma on muuttunut, pitäisi myös järjestelmien reagoida. Muu on resurssien hukkaamista.

Suomi rimpuilee kahteen suuntaan. Toisaalta ajetaan vanhoilla sodan aikaisilla vankkureilla, jossa maan täyttävät kasarmit ja rintama on täynnä miehiä aseet tanassa. Samaan aikaan – yhä pienemmillä resursseilla – yritetään sekä osallistua kansainvälisiin tehtäviin kriisien alkulähteillä kuten nykyiset uhkamallit kannustavat että vastata kaikkiin uusiin turvallisuusuhkiin, joista suuri osa on ei-sotilaallisia.

Yhtälö on mahdoton, kaikkea ei voi tehdä. Pitää tehdä valintoja.

Rauha päättää kriisistä

Yllättäen Ruotsi on saamassa sormilleen asiassa, jossa he ovat perinteisesti olleet parhaimmillaan.

Kun Ruotsissa päätettiin luopua asevelvollisuusarmeijasta, julkinen keskustelu oli hyvin marginaalista. Se ei johtunut salailusta vaan puhtaasti kiinnostuksen puutteesta. Vasta sota Venäjän ja Georgian välillä vuonna 2008 herätti ruotsalaiset pohtimaan, oliko oman maan puolustuksen alasajo tehty liian hätiköidysti.

Nyt Ruotsissa on herännyt ennenkuulumaton kiinnostus lakkautettuja puolustusvoimia kohtaan ja kansallisen strategian palauttaminen on otettu uudelleen keskusteluihin. Näihin päiviin asti poliitikot eivät olleet kokeneet tarpeelliseksi ottaa Ruotsissa puolustusmuutoksia laajasti puheeksi. (Tämä keskustelun kulku on itse asiassa aika suomalainen.)

Suomessa pääministeri Matti Vanhanen halusi kitkeä politiikasta vähäisenkin julkisen keskustelun kulttuurin. Hän kielsi hallitusta puimasta keskeneräisiä asioita.

Ruotsalaiselle johtamiskulttuurille, jossa pienimmästäkin asiasta pitää keskustella yhdessä ja julkisesti, ei kannata naureskella liikaa. Kansalaiset tietävät, mitä on tapahtumassa ja heille annetaan mahdollisuus vaikuttaa. Toiminta on avointa. Halutaan myös varmistaa, että kaikki ovat päätöksen takana. Vaikka jatkuva konsensuksen hakeminen ei istu täysin suomalaiseen, linjakkaaseen ja käskävään johtamiseen tottuneeseen mielenlaatuun, keskustelu tuo varmasti tasapainoisemmat ratkaisut kuin vaikenemisen kulttuuri.

Ruotsalaiselle johtamiskulttuurille, jossa pienimmästäkin asiasta pitää keskustella yhdessä ja julkisesti, ei kannata naureskella liikaa. Kansalaiset tietävät, mitä on tapahtumassa ja heille annetaan mahdollisuus vaikuttaa.

Puolustusvoimat esitti käynnistyvään puolustusvoimauudistukseen yhden toiveen: rauhan valmistella puolustusvoimien kannalta oikein ratkaisu ilman turhia välihuutoja, kilpailevia ideoita tai ympäristön painetta. Puolustusvoimat siis haluaa valmistella asiat sisäisesti valmiiksi ja tuoda eduskunnan käsittelyyn oman tukevasti perustellun ehdotuksensa, ilman julkista arvottamista ja debattia.

Päätösvaiheessa on hankalaa keskustella vaihtoehdoista, kun niitä ei ole tarjolla

Lopulta puolustusvaliokunnan ja eduskunnan käsiteltävänä on huolellisesti ja perustellusti rakennettu esitys.

Päätösvaiheessa on hankalaa keskustella vaihtoehdoista, kun niitä ei ole tarjolla. Pääesikunnan ja puolustusministeriön suunnitteluvaiheen – huonoiksi havaitut – vaihtoehdot ovat tiukasti kassakaapeissa, salaisiksi leimattuina. Poliitikoilla ei ole muuta mahdollisuutta kuin hylätä tai hyväksyä. Korjausehdotuksia on vaikea esittää ilman, että koko malli kaatuu.

Toimintatapa on sotilasorganisaatiolle outo. Sotilaiden päätöksenteko perustuu tavallisesti vaihtoehtojen tarkasteluun.

Yhteinen pohdinta ennen esittelyä ja päätöksentekoa kuuluu kiinteästi esimerkiksi prikaatin esikunnan toimintamalliin. Esikunta (valmistelija) esittelee komentajalle (pätöksentekijä) vähintäänkin kolme toteuttamiskelpoista vaihtoehtoa, kuinka taistelu käydään. Esikunta esittelee vaihtoehdot suosittelujärjestyksestä, sitten niistä keskustellaan ja lopulta komentaja tekee vaihtoehtojen pohjalta päätöksen.

Jos eduskunta olisi päättäjä ja puolustusvoimat (tai puolustusministeriö) valmistelija, saman logiikan mukaan eduskunnan käsitteilyyn pitäisi tuoda vähintäänkin kolme toteuttamiskelpoista vaihtoehtoa. Näistä sitten tehtäisiin keskusteluiden jälkeen lopullinen ratkaisu. Mutta se mikä toimii sotilasorganisaation sisällä, ei ole puolustusvoimien suosima ratkaisu politiikassa. Eduskunnalle tuodaan käsiteltäväksi yleensä yksi (ennalta lobattu) vaihtoehto.

Suomen sulkeutunut keskusteluilmapiiri ja Ruotsin jatkuva debatointi ovat kuin yö ja päivä

Suomen sulkeutunut keskusteluilmapiiri ja Ruotsin jatkuva debatointi ovat kuin yö ja päivä. Ruotsissa sato-

ja puolustus- ja turvallisuuspolitiikan vaikuttajia kokoontuu kerran vuodessa muutaman päivän seminaariin puhumaan turvallisuuspolitiikasta. Vapaassa keskusteluilmapiirissä riitasointuja riittää ja eri vaihtoehtoja täytyy voida tarkastella – parhaat perustelut lopulta voittavat. Vaihtoehtojen perusteellisen tarkastelun jälkeen poliittiset päätökset on helppoa juurruttaa yleiseen ilmapiiriin.

Ruotsin päätös luopua asevelvollisuudesta tehtiin heille poikkeuksellisen vähäisen julkisen keskustelun jälkeen. Nyt asiaa yritetään paikata jälkikäteen. Ruotsalainen sotatiedeakatemia, johon kuuluu monia tunnustettuja turvallisuuspolitiikan asiantuntijoita ja poliitikoita, on luonnostellut oman näkemyksensä Ruotsin alueellisen puolustuskyvyn palauttamisesta. Ruotsissa kenraalit ovat olleet alkujaankin tyytymättömiä Ruotsin asevelvollisuuden lakkauttamiseen, ja lähiaikoina Ruotsi varmasti ainakin keskustelee mahdollisuudesta palata takaisin myös oman maanpuolustukseen.

Suomessa keskustelun puute ei johdu virheestä vaan kulttuurista. Tulevaisuus halutaan valmistella kammioiden hiljaisuudessa ja tulevaisuuden suunnittelun sijasta julkista keskustelua käydään nykytilanteesta tai historiasta.

Suomalainen tapa kehittää on osin ymmärrettäväkin. Asemamme Venäjän vieressä on erikoislaatuinen. Venäjä tuo aina oman latauksensa turvallisuuspoliittiseen keskusteluamme. Keskustelu – oli se sitten Natosta, Venäjästä, varuskunnista tai asevelvollisuudesta – saa aina varsin intohimoisia piirteitä. Ruotsin on helppo keskustella avoimesti, kun Venäjän ja heidän välissään on aina vahva Suomi.

Suomalainen tapa kehittää on osin ymmärrettäväkin. Asemamme Venäjän vieressä on erikoislaatuinen. Venäjä tuo aina oman latauksensa turvallisuuspoliittiseen keskusteluamme.

Kun Suomi on nyt isojen päätösten edessä, puolustusvoimien ja politiikkojen pitäisi käpertymisen sijasta avata keskustelua ja eri vaihtoehtoja, vaikean ja polveilevan debatin uhallakin. Avaaminen kannattaa tehdä nyt, sillä Ruotsin virhe osoittaa, että mielipiteiden vaihto on tarpeellista ja jälkikäteen se voi olla vaikeaa. Suomessa käytävä keskustelu on nykyisellään joko pelottelua tai epäselvää poliittista munkkilatinaa.

Rahasta ja röyhkeydestä

Suomen ja Ruotsin asevoimien vertailu on hankalaa, koska Ruotsissa puolustukseen käytettävät varat ovat aivan eri tasolla kuin Suomessa. Esimerkiksi Ruotsin puolustusteollisuus on kymmenen kertaa suurem-

pi kuin Suomessa. Ruotsin tavoitteena on pitää puolustusteollisuus suurena myös jatkossa. Se hyödyntää eurooppalaista yhteistyötä ja nojaa voimakkaasti vientiin.

Onnistuakseen Ruotsin on ajettava voimallisesti omaa etuaan – ja sen se tekeekin. Kyse on koko valtion asiasta, ei vain puolustusvoimista. Ruotsi ei toimi ulkoa tarkastellen itsekkäästi, mutta vahvasti kansallista – ja erityisesti puolustusteollisuuden – etua ajatellen.

Kun Suomessa 80 prosenttia kansasta vastustaa suomalaisten Hornetien lähettämistä Libyaan YK:n turvallisuusneuvoston siunaamaan operaatioon, Ruotsi halusi olla ehdottomasti mukana. Kyse ei ole Natosta tai osaamisesta. Kyse on näkymisestä.

Ruotsi haluaa olla mukana niissä kansainvälisissä operaatioissa ja tehtävissä, joista keltaristilipun näkymisestä on suurin hyöty

Ruotsi haluaa olla mukana niissä kansainvälisissä operaatioissa ja tehtävissä, joista keltaristilipun näkymisestä on suurin hyöty. Libya

on maaliskuussa 2011 kansainvälisen huomion keskipisteenä, ja sinne myös Ruotsi haluaa mennä esittelemään Jas-hävittäjäänsä. Sitä halutaan myydä.

Libya on hyvä esimerkki siitä, että Ruotsi haluaa jatkossakin säilyttää vahvan asemansa puolustusteollisuudessa. Surullisen kuuluisaksi tulleet (ja kalliista) Jasista kaavaillaan vielä kalliimpaa uutta versiota. Näkyvyys kansainvälisissä operaatioissa ei ainakaan heikennä kauppa-

Libya on hyvä esimerkki siitä, että Ruotsi haluaa jatkossakin säilyttää vahvan asemansa puolustusteollisuudessa

mahdollisuuksia. Mahattaako Suomi koskaan ajatella osallistumistaan puolustusteollisuuden ja sen tuoman työllisyyden kautta?

Toinen ruotsalaista röyhkeyttä kuvaava esimerkki liittyy panssariajoneuvokauppoihin.

Ruotsin puolustusvoimien materiaalivirasto päätti muutama vuosi sitten tilata 113 panssaroitua ajoneuvoa Patrialta Suomesta. Entinen pääministeri Göran Persson nosti asian esille sopivasti ennen päätök-

sentekohetkeä. Tilaus olisi ”tietenkin” pitänyt mennä kotimaiselle Hägglundille. Vain muutama päivä Perssonin jyrähdysen jälkeen tarjouskilpailu jäädytettiin epäselvyyksien takia ja päätettiin järjestää uudelleen. Tilaus tehtiin lopulta Suomesta, mutta kaikkensa ruotsalaiset yrittivät suosiakseen kotimaista puolustusteollisuutta ja työpaikkoja.

Samaa Ruotsi on tehnyt aina. Etenkin lentokoneiteollisuus on ollut vuolaan tuen kohteena. Maassa on perinteisesti panostettu siihen, että armeija sotii kotimaisilla aseilla ja kalustolla – tavaraa riittää käsiaseista ohjuksiin, elektroniikkaan, hävittäjiin ja sukellusveneisiin. Ruotsi on maailman mittakaavassa iso aseviejä.

Terve itsekkyyks ja koko valtion edun ajattelu näkyy muuallakin.

Kylmän sodan aikana maa toimi salaisessa Nato-yhteistyössä. Kylmän sodan jälkeen Ruotsi on kerännyt urakalla kansainvälisiä pisteitä sekä puskenut omaa puolustusteollisuuttaan eteenpäin. Kuningasperheen ja pääministerin vierailut

osuvat liikuttavan usein niihin maihin, joihin Ruotsi yrittää saada JAS-koneita myydyksi. Suomessa vastaavaa, koko valtiojohdon

Ruotsi yrittää saada JAS-koneita myydyksi. Suomessa vastaavaa, koko valtiojohdon taakseen keräävää kaupallista ajattelua ei ole lähellekään samassa mittakaavassa.

taakseen keräävää kaupallista ajattelua ei ole lähellekään samassa mittakaavassa. Vaikea sanoa, johtuuko se itsekkyyden, halun vai ajattelun puutteesta.

Ruotsissa taustalla vaikuttaa jatkuvasti ajattelu (ellei peräti strategia) siitä, että yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi käytetään mahdollisimman laajasti eri keinoja kuninkaasta tarkasti valittuihin operaatioihin. Suomessa presidentti kerää irtopisteitä kansainvälisen solidaarisuuden nimissä, ja hyöty jää kaukaiseen haaveeseen tärkeästä YK-virasta. Puolustusteollisuuden tukeminen ei ohjaa Suomen valtiojohdon työtä.

Kun Euroopan puolustusteollisuusvirastoa perustettiin, Ruotsi ajoi ja sai välittömästi osastopäällikön viran. Tehtävään valittiin vielä puolustusministeriön virkamies, jolla ei ole aiempaa kokemusta alalta. Ruotsille – tarkemmin sanottuna maan puolustusteollisuudelle – oli ehdottoman tärkeää saada oma henkilö tärkeälle paikalle uuteen viras-

toon. Jotta virka saatiin, käytettiin laajaa keinovalikoimaa, alkaen EU:n ulkosuhteista vastaavan Javier Solanan voimakkaasta lobbauksesta. Suomellakin on nykyisin oma korkea virkamiehensä puolustusteollisuusvirastossa, mutta Suomi pääsi nöyristelyllä mukaan vasta toiseen aaltoon.

Aina ei kannata olla mallioppilas.

Joku raja pienillä ihmeilläkin

Me suomalaiset olemme hyviä tekemään pienellä rahalla ihmeitä. Ongelma on viime vuosiin asti ollut se, että yritämme tehdä liian pienillä resursseilla liikaa asioita. Tavoitteet ja resurssit eivät ole kohdanneet.

Ruotsalaiset ovat omaksuneet paljon ennen meitä ajatuksen siitä, että resurs-sien ja toiminnan pitää vastata toisiaan

Ruotsalaiset ovat omaksuneet paljon ennen meitä ajatuksen siitä, että resurssien ja toiminnan pitää vas-

tata toisiaan. Suomessa on ajateltu, että puutteellinenkin valmius on valmiutta, mikä aiheuttaa kaksoisepätasapainon. Ensiksikin resurssit ja tehtävät sekä toiminta eivät kohtaa. Toiseksi tehtävän vaatimukset ja organisaatorakenteet sekä osaaminen eivät kohtaa.

Suomessa oltiin pitkään tilanteessa, jossa paperille kirjatut tavoitteet ja joukot eivät vastanneet miltään osin todellisuutta tai puolustusvoimien

Nyt suunta on meilläkin oikea – puolustusvoimat on viime vuosina sopeuttanut toimintaansa vastaamaan paremmin resursseja

resursseja. Oli suuria joukkoja vailla asianmukaista varustusta. Nyt suunta on oikea – puolustusvoimat on viime vuosina so-

peuttanut toimintaansa vastaamaan paremmin resursseja. Lähivuosina edessä on vielä suurempi tarkastelu, kun materiaalin kallistumisen ja rahojen vähenemisen mahdolltomalle yhtälölle yritetään keksiä ratkaisua.

Puolustusvoimauudistuksen periaatteisiin Suomi voisi ottaa mallia Ruotsista, jossa kaikilla joukoilla on asianmukaiset välineet. Niillä on kalusto, jota joukot tarvitsevat menestyäkseen sille määritetyssä maanpuolustustehtävässä. Suomessa näin ei ole.

Ruotsi myös omistaa kaiken puolustusvoimien tehtäviin suunnitellun kaluston, kun Suomessa osa välineistä lainataan kriisiaikana kansalaisilta. Omalla periaatteellaan Ruotsi muodostaa niin paljon joukkoja kuin mihin sillä on varaa. Ei yhtään enempää.

Ruotsin oli pakko luopua koko maan puolustamisesta isolta osalta kustannussyistä. Toimintamenot nousivat, ja teknistyvä sotamateriaali kallistui huikeaa vauhtia. Vähemmällä piti tulla toimeen. Kun ei ole materiaalia, ei myöskään tarvitse ylläpitää joukkoja, joille materiaalia ei ole.

Ruotsin oli pakko luopua koko maan puolustamisesta isolta osalta kustannussyistä. Nyt Suomi on saman ongelman edessä.

Nyt Suomi on saman ongelman edessä. Puolustusvoimat tuntee tukalan tilanteen, mutta poliitikot nojaavat vanhaan hyvään aikaan. Olemmekin lähellä samaa tilannetta kuin Neuvostoliiton viimeisinä vuosina, jolloin resurssipulan takia kokonaisissa varuskunnissa puhalsi vain tuuli. Puolustusvoimauudistus on pakko tehdä, koska rahan puute uhkaa tehdä joukoista pelkkiä paperitiikereitä. Toivottavasti myös poliitikot ymmärtävät, että resurssivajeen vuoksi toimintaa pitää muuttaa radikaalisti. Pelkkä organisaatioiden viilaaminen tai työntekijöiden irtisanominen ei auta. Kasarmeilla ei maata puolusteta.

Puolustuskeskustelu kaipaa uutta avoimuutta

Ruotsillakin olisi opittavaa Suomesta. Maantieteellinen asemamme on pakottanut meidät pitämään koko ajan tilannetietoisuuden ja valmiuden hyvänä. Liian hätiköityihin päätöksiin ei ole lähdetty ja käytännöllisyys kulkee kaikessa ruohonjuuritason tekemisessä mukana.

Suomalaista sotilasta ja sotilasjoukkomme osaamista kelpaa vertailla kenen kanssa tahansa. Sotilaamme koulutetaan keskittymään olennaiseen.

Suomen puolustusvoimat on isojen muutosten edessä. Niin omat ratkaisut kuin mallin ottaminenkin

Suomalaista sotilasta ja sotilasjoukkomme osaamista kelpaa vertailla kenen kanssa tahansa

kannattaa tehdä tarkasti harkiten ja rauhallisesti punniten, ei kopioiden. Väärät liikkeet – tai väärä liikkumattomuus – voivat olla kohtalokkaita.

Suomessa ollaan liian sulkeutuneita. Asiat ovat näennäisesti esillä, mutta päätökset tuodaan pöytään valmiiksi pureskeltuina. Syystä tai toisesta keskustelua pelätään.

Suomessa ollaan myös liian vaatimattomia. Uskotellaan itsellemme tekevämme hyvää, kun teemme nöyrästi toiveiden mukaan. Ruotsalainen ”raamit kaulaan ja menoksi” -ajattelu kelpaisi Suomellekin. Tehdään niitä asioita, joista Suomelle on hyötyä. Ei aina tarvitse olla se liian kiltti eturivin oppilas.

YTM ja upseeri Panu Pokkinen (s. 1976) on Iltalehden uutispäätoimittaja. Hän on valmistunut kadettikoulun kurssilta numero 83. Hänen mielestään Ruotsin kaikkien aikojen merkittävin sotilashahmo on Suomen ensimmäinen kenraalikuvernööri Yrjö Maunu Sprengtporten. Hän oli Suomen ensimmäisen kadettikoulun isä, jonka tavoitteena oli luoda itsenäinen Suomen valtio.

Eihän osunut suomalaisiin?

Risto Nieminen

- Urheilussa Ruotsi on aina ollut notkea ja uudelle avoin. Juuri kun saimme ne suksilla kiinni ylämäessä, ne siirtyivät pallopeleihin.
- Ruotsalainen on kepeä, suomalaiselle tärkeintä ei ole pelin ilo vaan järjestötoiminta.
- Mutta viime vuosina Suomi on löytänyt uuden ketteryuden. Joko hellittää ikaikainen pelko? Joko ruotsalainen alkaa lopultakin pehmetä?

”Lähdepäs Häyrinen katsomaan, ettei se osunut kehenkään suomalaiseseen”. Urheilutarinan mukaan näin opasti selostajalegenda Pekka Tiilikainen tulevaa selostajalegendaa Raimo Häyristä Tukholman olympiastadionilla 1960-luvun puolivälissä. Birger Asplund oli juuri singonnut moukarinsa suoraan takasuoran alakatsomoon *Finnkampenissa*, yleisurheilun Suomi-Ruotsi -maaottelussa.

Armoa ei siis annettu, jos ei pyydettykään. Ja kukin nuolkoon omat haavansa.

Suomi-Ruotsi -maaotteluilla on aivan oma historiansa. Tämä historia on poikkeuksellinen kansainvälisestikin.

Suomi-Ruotsi -maaotteluilla on aivan oma historiansa. Tämä historia on poikkeuksellinen kansainvälisestikin.

Vastaavia naapurisuhteita on muuallakin, mutta ei näin pitkää, pohjoismaisittain vakavasti organisoitua ja jatkuvaa urheilun kamppailuhistoriaa. Ja selkeää vertailutilannetta, ja painostavaa alituista vertailuhalua. Laji kuin laji!

”Neuvostoliitolle hävitään aina, mutta Ruotsille ei saa hävitä koskaan”, kuten Tuomas Kyrö kirjoittaa *Urheilukirjassa*.

Lähtökohta oli ilmeinen. Suomi ”juostiin maailmankartalle” Tukholmassa vuonna 1912. Olympiakisoissa, jotka siis (rikas) Ruotsi viidentenä maana maailmassa sai järjestettäväkseen. Eikä (köyhä) Suomi edes ollut valtio vielä, oma joukkueensa kylläkin. Suomi osallistui ryhdikkäästi avajaismarssille Venäjän ryhmässä, mutta oman nimikyltin perässä. Ruotsalaisyleisö osasi aplodeerata suomalaisille asiantuntevasti ja (iso)veljellisen kannustavasti.

(Pikku)veljen kiitos oli tyypillinen. Seuraavien vuosikymmenien aikana Suomi keskittyi – maailmanmaineen hankinnan lisäksi – ruotsalaisten voittamiseen.

Juuri kun onnistumme, Ruotsi on jo muualla

Ja Suomi on tullut lujaa rinnalle. Ensin 1920- ja 30-luvuilla. Ja sitten uudelleen paljon myöhemmin, kun kansantalousmaaottelussakin alkoi olla tasaväkistä. Mutta aina kun Suomi pääsi rinnalle, kilpakumppani olikin vaihtanut kilpakenttää ja lajia ja nosti päänsä maailman huipulle jollain uudella areenalla.

Suomen voitonhimo tyydyttyi 1950- ja 60-luvuilla, kun Voitto Hellsten ja Jaska Tuominen rynnistivät Ruotsi-maaottelun pitkän viestin ankkuriosuuden viime metreillä vastustamattomasti ohi keltapaidan ja ratkaisevaan voittoon koko maaottelun kannalta. Ja kun Haku-Veikko mustikkasoppaa rinnuksillaan hiihti karkuun Sixten Jernbergiltä ja muilta.

Samaan aikaan Ruotsi jo pelasi jalkapallon MM-kisojen finaalissa, voitti jääkiekon maailmanmestaruuden, ja Ingemar Johansson teki jopa pikavisiitin nyrkkeilyn raskaansarjan maailmanmestarina.

Ei kun perään joukkuelajeja kehittämään.

Ja kun juuri ollaan pääsemässä joukkuelajeissa tasavertaiseen kilpailutilanteeseen, Ruotsi onkin kehittänyt maailman parhaat tenniksen pelaajat ja maailman parhaan pujottelijan. Ja jo kohta golffarit.

Tämä on kiusallista. Ennen kaikkea siksi, että se tuntuu käyvän liian helposti. Ilman sitkeää, ehdotonta, hymytöntä uurastamista ja sitä ainoaa oikeaa menestyspolkua, jonka epäonnistumiset jalostavat.

”Olemme raatajia, emme nautiskelijoita”, Tuomas Kyrö muistuttaa *Urheilukirjassa*. ”Kestämme, paiskomme ikiaikaisia tappovälineitä, emme pompi ja loiki kepeästi kuin länsinaapurimme”.

Eikä tässä vielä kaikki. Ruotsalaiset ovat sietämättömän onnekkaita. Kilpailuiden ja otteluiden viime hetkillä kello ja pallo pomppivat väijäämättä ruotsalaisten hyväksi. Ja eikö tietysti juuri Ruotsin Thomas Wassberg ryöstänyt Juha Miedon olympiakullan sekunnin sadasosalla.

Entäpä ne puistatuksia herättävät jääkiekkohetket? MM-kisoissa 1986

Anders ”Masken” Carlsson tasoitti Suomen 4-2 johdon kahdella maalilla viimeisen minuutin aikana. Ja täsmälleen sama uudelleen vuonna 1992, minuutin aikana kahden maalin johto ”hävittiin” tasapeliksi. Syyllinen: Mats Sundin. Ja sitten vielä kotikisoissa vuonna 2003 Suomi johtaa toisessa erässä 5-1. Ja häviää.

Toukokuun 8. päivänä 2003 tunnelma Hartwall-areenalla oli katossa. Teemu Selänne teki kolmannen maalinsa toisen erän alussa, ja Suomi johti 5-1. Iloa kesti hieman yli minuutin. Kun Ruotsi kavensi tilanteen lukemiin 5-2, levisi katsomoon ja ilmeisesti joukkueenkin keskuuteen, pelko. Pelko! *Me hävitään tää matsi!*

Niillä optimismi, meillä pessimismi. Niillä toivo, meillä pelko. Niillä leikki, meillä työ. Niille ”kiva jos pärjätään”, meille ”pakko voittaa”!

*Niillä optimismi, meillä pessimismi.
Niillä toivo, meillä pelko.
Niillä leikki, meillä työ.*

Ja niin kiekko ja pallo pomppivat ruotsalaisille.

Paitsi, kun ruotsalainen Curre Lindström tuli Suomen jääkiekkomaajoukkueen päävalmentajaksi. Curre järjesti kisojen aikana suomalaisittain omalaatuisia tempauksia, ajatuksia irroteltiin pois jääkiekosta jos jonkinlaisissa hupsutuksissa. Ei kehhattu ensin kieltäytyä. Ja maailmanmestaruushan siitä tuli. Toreilla – ensin Sergelin torilla Tukholmassa ja sitten Kauppatorilla – juhlittiin.

Urheilun valmennusjohto naureskeli sittemmin aika avoimesti Curren tempuille, eikä moista pelleilyä koommin jatkettu. Maajoukkueen ohjelmaan MM-kisoissa kuuluvat perinteiset ”vapaaehtoiset aamujäät” kertovat suomalaisesta luonteesta: kaikki paikalla, kukaan ei jätä väliin. Vapaaehtoinenkin otetaan ”velvollisuutena”. Vapaa ei urheilijalle kelpaa – *eipäs nyt irroteta ajatuksia siitä mikä on olennaista.*

Curre sai siis joukkueen pakotetuksi MM-kisojen aikana rentoutumaan. Niin hullulta kuin se kuulostaakin. Valmentamisessa oli totuttu vakavaan meininkiin, pragmaattiseen päättäjämalliin, jossa vastuun ottaa ja päätökset tekee yksi mies, ilman turhia pulinoita. Ja muut tekee! Suomalaisuudessa niin tehokkaaksi tiedetty malli.

Ja helppohan ruotsalaisten on leikkiä ja olla optimistinen, kun ei enää tarvitse todistaa kenellekään mitään eikä tarvitse edustaa kuin itseään. Kun kansakunta ei enää tarvitse tai vaadi voittoja itsetuntonsa tueksi. Toista se on Suomessa. Urheilija häviää yksin (kolme lammasta) mutta voittaa meille (kolme leijonaa).

Ei keskustelua vaan jumittamista

Stuart Baxter, maailmaa nähnyt skotti, Afrikassa, Japanissa ja Euroopassa valmentanut mies, tuli Suomeen jalkapallon maajoukkuevalmentajaksi tammikuussa 2008. Ruotsissa vietettyjen vuosien jälkeen Baxter osasi odottaa ja kaivata suomalaista tehokkuutta ja pragmaattisuutta. Todellisuus oli yllätys.

Urheilujärjestön päätöksentekomalli olikin hidas ja raskassoutuinen. Kyseessä ei oikeastaan ollut niinkään keskustelu, vaan jumittaminen. Ei isot asiat, vaan pienet. Ei linjat, vaan yksityiskohdat. Näytti siltä kuin osalle luottamusmiehistä järjestötoiminnasta oli tullut ykkösasia, ei jalkapallosta.

Keski-ikäisen Suomen urheilun ääriviivoilla näyttävät olevan yhtäällä työ, vakavuus ja itsetunnon pönkittäminen. Ja toisaalla tahmeat järjestötoiminnan mallit, tiukat toiminnalliset raja-aidat ja verrattoman aito mustasukkaisuus toisten menestyksestä.

Ruotsalainen kepeys, ja yhtenäisyyden hakeminen keskustelun, ei keskitetyn päätöksenteon, kautta ei tunnu tutulta, ei oikein ota tulta.

Paitsi ehkä *next generation!* Pikkuveli pyrkii rinnalle jälleen. Nyt uuden hakemisessa.

Suomi pyrkii rinnalle.

JA PYYHKII OHI!”

Menestynein lajimme melkein onkin jo vallaton ja monille perinteisille vakaville urheilun arvoille naureskeleva lumilautailu. Ja toisaalta nuorison omin pallopeli salibandy, jossa Suomi on sysännyt lajin keksijän Ruotsin valtaistuimelta. Seuraavaksi ehkä sitten skeittaus ja parkour.

Ja lisää urheilumuotoja ja -lajeja, joissa nautinto on työtä tärkeämpää. Joissa vapaamuotoisuus ja ilo merkitsevät enemmän kuin velvollisuus. Kuulostaa innovaatiolta.

Suomi pyrkii rinnalle. Ja PYYHKII OHI!”

(Antero Mertaranta 11.5.2011).

Ja todellakin tarvittiin nauttimiseen ja ”pelirohkeuteen” pyrkivä sukupolvi, jotta vanhat hannuhanhi- ja häviönpelkomyytit saatiin murretuksi. Juhlimisen myytti sentään säilyi!

Risto Nieminen on Veikkauksen toimitusjohtaja. Hän on juossut 100 metriä aikaan 10,5 Vuosaaren tunnetusti raskaalla radalla. Kirjoittajan mielestä Ruotsin kaikkien aikojen kovin urheilija on tennistähti Björn Borg:

”Abbamaista uskallusta ja maailmanlaatua. Hiukset. Ulkonäkö. Muodikkuus. Trendikkyys. Urheilukändiksestä seurapiirijulkikseksi. Supercool aikana, jolloin ”cool” ei vielä ollut arvo. Viisi perättäistä Wimbledon-voittoa. Yksitoikkoisen lannistumaton. Urheilun kaupallistumisen viattomat ensi askeleet. Brändin hyödyntäminen: alushousuista partavesiin. Koko uuden kansainvälisen ruotsalaisen brändätyn urheilusukupolven symboli.